

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA PEDAGOGIKY

**KVALITA VYUŽÍVÁNÍ VOLNÉHO ČASU U OSOB  
S MENTÁLNÍM A KOMBINOVANÝM POSTIŽENÍM V PLZNI**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Eva Moulisová**

*Sociální péče, obor Sociální práce*

Vedoucí práce: PhDr. Josef Slowík, Ph.D.

**Plzeň, 2013**

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 31. březen 2013

.....  
Eva Moulisová

## **PODĚKOVÁNÍ**

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu bakalářské práce PhDr. Josefu Slowíkovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, ochotu a čas strávený při konzultacích této práce.

Dále bych ráda poděkovala všem respondentům za jejich spolupráci a čas, který mi věnovali. Pracovníkům zařízení za to, že mi umožnili realizovat výzkum.

V neposlední řadě bych ráda poděkovala své rodině za podporu a trpělivost, kterou se mnou měla při zpracování mé bakalářské práce.

## OBSAH

ÚVOD .....	- 7 -
<b>1 MENTÁLNÍ A KOMBINOVANÉ POSTIŽENÍ.....</b>	<b>- 9 -</b>
1.1 MENTÁLNÍ POSTIŽENÍ .....	- 9 -
1.2 DEFINICE MENTÁLNÍHO POSTIŽENÍ.....	- 9 -
1.2.1 <i>Dělení mentálního postižení.....</i>	<i>- 10 -</i>
1.2.2 <i>Etiologie mentálního postižení.....</i>	<i>- 13 -</i>
1.3 KOMBINOVANÉ POSTIŽENÍ.....	- 14 -
1.3.1 <i>Vymezení pojmu kombinované postižení.....</i>	<i>- 14 -</i>
1.3.2 <i>Kategorie kombinovaného postižení.....</i>	<i>- 15 -</i>
1.3.3 <i>Příčiny vzniku kombinovaného postižení.....</i>	<i>- 16 -</i>
<b>2 VOLNÝ ČAS A VOLNOČASOVÉ AKTIVITY.....</b>	<b>- 17 -</b>
2.1 DEFINICE VOLNÉHO ČASU .....	- 17 -
2.2 FUNKCE VOLNÉHO ČASU.....	- 18 -
2.3 KVALITA VOLNÉHO ČASU .....	- 19 -
2.4 VYMEZENÍ POJMU VOLNOČASOVÉ AKTIVITY.....	- 20 -
2.5 DRUHY VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT .....	- 20 -
2.6 VOLNÝ ČAS A VOLNOČASOVÉ AKTIVITY OSOB S POSTIŽENÍM .....	- 22 -
<b>3 SOCIÁLNÍ SLUŽBY PRO OSOBY S MENTÁLNÍM A KOMBINOVANÝM POSTIŽENÍM .....</b>	<b>- 25 -</b>
3.1 POSKYTOVATELÉ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB PRO OSOBY S MENTÁLNÍM A KOMBINOVANÝM POSTIŽENÍM .....	- 25 -
3.2 DRUHY POSKYTOVANÝCH SLUŽEB .....	- 26 -
3.3 PŘEHLED ZAŘÍZENÍ POSKYTUJÍCÍ VOLNOČASOVÉ AKTIVITY PRO OSOBY S MENTÁLNÍM A KOMBINOVANÝM POSTIŽENÍM V PLZNI .....	- 28 -
3.3.1 <i>Diakonie Českobratrské církve evangelické- středisko v Plzni.....</i>	<i>- 28 -</i>
3.3.2 <i>Město Plzeň.....</i>	<i>- 30 -</i>
3.3.3 <i>Jednotlivá občanská sdružení.....</i>	<i>- 30 -</i>
<b>4 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ .....</b>	<b>- 33 -</b>
4.1 VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU.....	- 33 -
4.2 VYMEZENÍ VÝZKUMNÉ STRATEGIE.....	- 34 -
4.3 VYMEZENÍ VÝZKUMNÝCH METOD .....	- 35 -
4.3.1 <i>Dotazník.....</i>	<i>- 35 -</i>
4.3.2 <i>Rozhovor.....</i>	<i>- 35 -</i>
4.3.3 <i>Analýza dokumentů.....</i>	<i>- 36 -</i>
4.4 VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO SOUBORU .....	- 37 -
4.5 POPIS VÝZKUMNÉ ČINNOSTI .....	- 37 -
4.6 POPIS SBĚRU DAT.....	- 38 -
4.7 ZPŮSOB VYHODNOCOVÁNÍ DAT .....	- 38 -
<b>5 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ .....</b>	<b>- 40 -</b>
5.1 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ.....	- 40 -
5.2 VYHODNOCENÍ ROZHovorŮ .....	- 48 -
5.2.1 <i>Volný čas trávený v zařízení poskytující volnočasové aktivity.....</i>	<i>- 48 -</i>
5.2.2 <i>Volný čas trávený v domácím prostředí.....</i>	<i>- 49 -</i>
5.2.3 <i>Další možnosti trávení volného času.....</i>	<i>- 51 -</i>
5.3 VYHODNOCENÍ ANALÝZY DOKUMENTŮ .....	- 52 -
<b>6 SHRUTÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI.....</b>	<b>- 56 -</b>

ZÁVĚR.....	- 58 -
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ .....	- 59 -
RESUMÉ.....	- 61 -
SUMMARY .....	- 62 -
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ .....	- 63 -
SEZNAM PŘÍLOH.....	- 64 -

## ÚVOD

*„... Jiné je tvé dítě.  
Jiné ve svém duševním bohatství,  
jiné v rozvoji svých schopností,  
jiné ve vztahu ke světu,  
jiné ve svém jednání i počínání,  
Jiné v běžných reakcích.  
Je jiné, ale ne horší.“*

*Heinrich Behr*

Když jsem se rozhodovala, jaké téma si pro svou bakalářskou práci zvolím, s jistotou jsem věděla, že se bude týkat lidí s mentálním a kombinovaným postižením. Vzhledem k tomu, že již třetím rokem působím jako lektor v projektu Večerní škola, který je určen právě lidem s mentálním a kombinovaným postižením, mám s touto cílovou skupinou nejen plno zkušeností, ale hlavně k nim mám blízký vztah. Jako lektor se věnuji vzdělávání osob s tímto typem postižení.

Pro svou práci jsem si zvolila téma, které se zabývá možnostmi využívání volného času osob s mentálním a kombinovaným postižením, ať se již jedná o volný čas trávený v domácím prostředí, či volný čas trávený prostřednictvím organizací, které volnočasové aktivity pro tyto jedince poskytují. Jelikož je volný čas nepostradatelnou součástí života každého z nás, považuji toto téma za důležité.

Má práce je členěna na dvě hlavní části, konkrétně na teoretickou a praktickou. V teoretické části se věnuji vymezení stěžejních pojmů, jako mentální postižení, kombinované postižení, jejich členění a příčinám vzniku. Dále se věnuji vymezení volného času a volnočasových aktivit. V závěru teoretické části je umístěn přehled

organizací, které poskytují volnočasové aktivity lidem s mentálním a kombinovaným postižením v Plzni.

Praktická část práce se zaměřuje na definici hlavního výzkumného problému, představení výzkumné strategie a metod. Hlavním úkolem praktické části je seznámit čtenáře s výsledky výzkumného šetření, které bylo prováděno s rodiči (případně opatrovníky) osob s mentálním a kombinovaným postižením, ale též s nimi samotnými. Závěr se věnuje sumarizaci celé práce.

## 1 MENTÁLNÍ A KOMBINOVANÉ POSTIŽENÍ

*„Člověk s postižením má stejné potřeby jako zdravý člověk. První z nich je být uznán a milován takový, jaký je.“*

*sestra Michele Pascale Duriezová*

V této kapitole se autorka práce věnuje problematice mentálního a kombinovaného postižení, jejich členění, charakteristice a příčinám vzniku.

### 1.1 MENTÁLNÍ POSTIŽENÍ

Tuto podkapitulu věnovala autorka práce mentálnímu postižení. Čtenáře seznámí s definicí mentálního postižení, s jeho dělením a jednotlivými charakteristikami stupňů postižení. V neposlední řadě také s příčinami vzniku mentálního postižení.

### 1.2 DEFINICE MENTÁLNÍHO POSTIŽENÍ

Přístupů, jak definovat mentální postižení je mnoho. Pro přehlednost autorka uvádí tabulku možných přístupů.

Tabulka č. 1: Přehled přístupů, jak definovat postižení

Přístup	Definice
<b>Biologický</b>	postižení v důsledku trvalého závažného organického nebo funkčního poškození mozku; syndrom podmíněný chorobnými procesy v mozku.
<b>Psychologický</b>	primárně snížená úroveň rozumových schopností měřitelných standardizovanými iq testy (tzn. vzhledem k populační normě)
<b>Sociální</b>	postižení charakteristické dezorientací ve světě a ve společnosti, která omezuje zvládat vlastní sociální existenci samostatně bez cizí pomoci
<b>Pedagogický</b>	snížená schopnost učit se navzdory využití specifických vzdělávacích metod a postupů
<b>Právní</b>	snížená způsobilost k samostatnému právnímu jednání (provádění složitých právních úkonů a rozhodnutí)

Zdroj: Slowík, 2007, s. 110



Vymezení pojmu mentální postižení není jednoduché, řada autorů odborných publikací pojem mentální postižení vykládá jiným způsobem. Někteří autoři chápou tento pojem jako ekvivalent pojmu mentální retardace, jiní jej uchopují jako nadřazený pojem pojmům mentální retardace a demence.

Švarcová chápe pojem mentální postižení jako ekvivalent pojmu mentální retardace, když uvádí, že „mentálním postižením nebo mentální retardací nazýváme trvalé snížení rozumových schopností, které vzniklo v důsledku organického poškození mozku“(Švarcová, 2000, s. 25).

Oproti Švarcové chápe Pipeková pojem mentální postižení jako nadřazený pojem mentální retardaci, demenci, sociálně podmíněné mentální retardaci a Downovu syndromu.

Pipeková definuje mentální retardaci jako „vývojovou poruchu integrace psychických funkcí postihující jedince ve všech složkách osobnosti – duševní, tělesné i sociální. Jedná se o stav, který je buď vrozený, nebo časně získaný (do 2 let života dítěte)“(Pipeková, 2010, s. 289). Oproti mentální retardaci je sociálně podmíněná mentální retardace pouze zdánlivá, jelikož se nejedná o organické poškození mozku, nýbrž je způsobena vlivem vnějšího okolí. Slowík uvádí, že „demence je charakteristická snížením již nabytých mentálních schopností jedince, například v důsledku úrazu nebo závažné nemoci v pozdějším období“ (Slowík, 2007, s. 111). Downův syndrom je formou mentální retardace. Vzniká trizomií 21. chromozomu.

Autorka práce se ztotožňuje s vymezením pojmu mentálního postižení dle Pipekové, které bude v dalších částech práce používat.

### **1.2.1 DĚLENÍ MENTÁLNÍHO POSTIŽENÍ**

Vzhledem k tomu, že klasifikační kritéria mentálního postižení se hledají velmi složitě (důvodem je značná variabilita příčin a symptomů mentálního postižení), rozhodla se

autorka práce dělit mentální postižení dle Mezinárodní klasifikace nemocí, postižení a handicapů, MKN-10, WHO, 2012.

- Lehká mentální retardace (F70), IQ 50-69
- Středně těžká mentální retardace (F71), IQ 35-49
- Těžká mentální retardace (F72), IQ 20-34
- Hluboká mentální retardace (F73)
- Jiná mentální retardace (F78)
- Neurčená mentální retardace (F79)

### **LEHKÁ MENTÁLNÍ RETARDACE (F70)**

Lehká mentální retardace se vyznačuje hodnotou IQ mezi 50 až 69, u dospělého člověka to odpovídá mentálnímu věku v rozmezí 9-12 let. Lidé s lehkou mentální retardací jsou schopni respektovat základní pravidla logiky. Jejich řeč i myšlení jsou konkrétní. Verbální projev je jednodušší. Většina osob s lehkou mentální retardací je schopna v dospělosti pracovat a navazovat dobré sociální vztahy. Dosahují určitého stupně samostatnosti, a proto potřebují pouze oporu a dohled.

### **STŘEDNĚ TĚŽKÁ MENTÁLNÍ RETARDACE (F71)**

Hodnota IQ se pohybuje mezi 35-49, u dospělých to představuje mentální věk na úrovni šestiletého až devítiletého dítěte. Jedinci s tímto typem postižení ne vždy respektují pravidla logiky. Verbální projev je chudý, špatně artikulovaný. Většina takových osob je schopna dosáhnout určitého stupně nezávislosti a soběstačnosti. V dospělosti tito lidé potřebují různou míru podpory pro zvládnání života a práce. Do pásma středně těžké mentální retardace často řadíme osoby s Downovým syndromem.

### **TĚŽKÁ MENTÁLNÍ RETARDACE (F72)**

Zde se hodnota IQ pohybuje v rozmezí 20-34, mentální věk dospělého člověka v tomto rozmezí inteligenčního kvocientu odpovídá mentálnímu věku dítěte mezi 3. až 6. rokem. Lidé s těžkou mentální retardací v dospělosti chápou jen základní souvislosti a vztahy. Často se naučí používat jen několik málo slov a dochází i k případům, kdy

jedinci nemluví vůbec. Tento stupeň retardace je často spojen s dalším postižením. Osoby s těžkou mentální retardací jsou závislé na péči jiných.

### **HLUBOKÁ MENTÁLNÍ RETARDACE (F73)**

Při hluboké mentální retardaci dosahuje IQ nejvýše 20, u dospělého člověka to odpovídá mentálnímu věku dítěte do 3 let. V tohoto typu retardace se ve většině případů jedná o kombinované postižení. Jedinci jsou schopni nanejvýše rozpoznávat známé/neznámé podněty a reagovat na ně libostí či nelibostí. Lidé s hlubokou mentální retardací jsou plně odkázáni na péči druhých, a proto jsou také převážně umisťováni do ústavů sociální péče.

### **JINÁ MENTÁLNÍ RETARDACE (F78)**

Stanovení tohoto stupně mentální retardace je nesnadné, nebo dokonce úplně nemožné. Týká se to například jedinců nevidomých, neslyšících či nemluvících.

### **NEURČENÁ MENTÁLNÍ RETARDACE (F79)**

V případě neurčené mentální retardace je mentální retardace prokázána, ale není dostatek informací pro zařazení do některé z výše uvedených skupin.

Jelikož autorka pod pojem mentální postižení zahrnuje i demenci, uvádí ve své práci i dělení demence. Dle Vágnerové se demence dělí do dvou základních skupin.

- Atroficko-degenerativní demence-Primární příčinou této demence je degenerativní onemocnění mozku.
- Sekundární demence-Tato demence vzniká v důsledku jiné primární poruchy, která poškozuje centrální nervovou soustavu. Sekundární demenci dále Vágnerová člení na:
  - Ischemicko-vaskulární demence. Jsou následkem kardiovaskulárního onemocnění, vznikající na základě hypoxicko-ischemických změn mozku.
  - Ostatní sekundární demence. Jsou vyvolané jinými příčinami (například infekční)

(Vágnerová, 2008, s. 272)

Posledním typem demence je demence smíšeného typu, kterou Vágnerová definuje následovně: „Asi 10% demencí vzniká na smíšeném podkladě, nemocný trpí jak Alzheimerovou chorobou, tak vaskulárním poškozením mozku.“ (Vágnerová, 2007, s. 272).

Downův syndrom lze dělit dle typu chromozomálního postižení. Pipeková rozlišuje tři typy Downova syndromu: „nondisjunkce (prostá trizomie)- 93% případů, mozaika- 3% případů, translokace- 4% případů, může být dědičná“ (Pipeková, 2010, s. 294).

### **1.2.2 ETIOLOGIE MENTÁLNÍHO POSTIŽENÍ**

Příčiny mentálního postižení nejsou ještě zdaleka plně objasněny. „Vždy však jde o závažné organické nebo funkční postižení mozku“ (Slowík, 2007, s. 111). Příčiny vzniku mentálního postižení se dělí na **endogenní** (vnitřní) a **exogenní** (vnější). Exogenní příčiny se dále dělí v závislosti na období, ve kterém k postižení došlo. Příčiny tak mohou vzniknout v **prenatálním**, **perinatálním** nebo **postnatálním** období.

#### **PRENATÁLNÍ PŘÍČINY**

Jedná se o příčiny objevující se v předporodním období, tedy v průběhu těhotenství. V tomto období se nejčastěji jedná o biologické faktory (různé bakterie a viry), chemické vlivy (alkohol, drogy, nikotin) nebo vliv fyzikálních činitelů (zde se jedná například o rentgenové záření či úrazy).

#### **PERINATÁLNÍ PŘÍČINY**

Tyto příčiny se objevují v období porodu, nebo bezprostředně po něm. V tomto případě může být postižení způsobeno dlouhotrvajícím porodem, nedostatečným zásobením plodu kyslíkem, či krvácením do mozku plodu (důsledkem mechanického stlačení hlavy).

#### **POSTNATÁLNÍ PŘÍČINY**

Jedná se o příčiny vzniklé po porodu do 2 let věku dítěte. Postnatální příčiny mohou vznikat v důsledku zánětu mozku, úrazu, špatné výživy nebo infekce.

Jak uvádí Pipeková: „Svou roli samozřejmě hraje i dědičnost. Nesmíme opomenout i specifické genetické příčiny (chromozomální aberace) a metabolická onemocnění (fenylketonurie)“ (Pipeková, 2010, s. 291).

### 1.3 KOMBINOVANÉ POSTIŽENÍ

Následující část práce je věnována kombinovanému postižení. Autorka práce v této kapitole seznámí čtenáře s problematikou kombinovaného postižení. Jak ale uvádí Slowík: „Jde o natolik různorodou skupinu znevýhodnění, že prakticky není možné vytvořit jednotný klasifikační systém, a není dokonce ani ustálena terminologie používána při deskripci takto handicapovaných osob“ (Slowík, 2007, s. 147).

#### 1.3.1 VYMEZENÍ POJMU KOMBINOVANÉ POSTIŽENÍ

Autorka ve své práci používá pojem kombinované postižení. Není to ale jediné označení, kterým se pojmenovává výskyt více druhů postižení u jedné osoby. Často se také setkáváme s označením vícenásobné postižení, kombinované vady, postižení více vadami či těžké postižení.

Ludíková definuje kombinované postižení jako „multifaktoriální, multikauzální a multisymptomatologicky podmíněný fenomén, který se manifestuje signifikantními nedostatky v kognitivní, motorické, komunikační nebo psychosociální oblasti u jeho nositele“ (Renotierová, Ludíková, 2004, s. 303).

Sovák (in Ludíková) uvádí definici kombinovaného postižení jako „sdužování několika postižení u jednoho jedince, které, se ale navzájem ovlivňují a během vývoje jedince se kvalitativně mění“ (Ludíková, 2005, s. 10).

Autorka se ztotožňuje s definicí Sováka, který pojímá kombinované postižení jako sdružení dvou a více postižení, která se vzájemně ovlivňují.

### 1.3.2 KATEGORIE KOMBINOVANÉHO POSTIŽENÍ

Dle názoru autorky není jednoduché terminologicky vymezit pojem kombinované postižení, ale navíc existuje i mnoho způsobů jeho kategorizace. Ludíková používá ve své knize kategorizaci kombinovaného postižení dle Sováka. Ten jej kategorizoval následovně: „slepohluchoněmí, slabomyslní hluchoněmí, slabomyslní slepí, slabomyslně tělesně postižení (a podobně)“ (Ludíková, 2005, s. 10).

Jesenský (in Ludíková) používá pro třídění kombinovaného postižení principu dominantního postižení. Jeho členění je následovné:

1. Slepohluchoněmota a lehčí smyslové postižení,
2. mentální postižení s tělesným postižením,
3. mentální postižení se sluchovým postižením,
4. mentální postižení s chorobou,
5. mentální postižení se zrakovým postižením,
6. mentální postižení s obtížnou vychovatelností
7. smyslové a tělesné postižení,
8. postižení řeči se smyslovým, tělesným a mentálním postižením a chronickou chorobou.

(Ludíková, 2005, s. 10)

Pro potřeby resortu školství se žáci s těžkým postižením a souběžným postižením více vadami člení do tří skupin:

1. První skupina - v této je společným znakem mentální retardace. Při rozhodování o způsobu vzdělávání je považována za dominantní.
2. Druhá skupina - do této skupiny spadá kombinace vad tělesných, smyslových a vad řeči.
3. Třetí skupina - samostatnou skupinu tvoří děti/žáci s poruchou autistického spektra.

### **1.3.3 PŘÍČINY VZNIKU KOMBINOVANÉHO POSTIŽENÍ**

V řadě případů je etiologie kombinovaného postižení nejasná. Důvodem je různorodost kombinovaného postižení.

Příčiny kombinovaného postižení mohou působit v každé etapě vývoje. Nejčastěji vznikají nejtěžší vícenásobná postižení v důsledku prenatálních příčin, jako jsou: genetické vlivy, infekce, intoxikace, metabolické a nutriční činitele.

Ludíková uvádí, že mezi diagnózy, které predikují výskyt vícenásobného postižení, patří: „dětská mozková obrna, fetální alkoholový syndrom, Wolfův syndrom, Downův syndrom a další“ (Renotiérová, Ludíková, 2004, s. 304).

## 2 VOLNÝ ČAS A VOLNOČASOVÉ AKTIVITY

*„Volný čas, je nejdůležitější  
součástí našeho života.“*

*Denis Diderot*

Následující část práce věnuje autorka volnému času a volnočasovým aktivitám, které jsou s volným časem úzce spjaty. Sama autorka práce považuje volný čas za nepostradatelnou součást života každého z nás. Přesto mnoho lidí nezná přesnou definici tohoto pojmu a může se ptát, co je to vlastně volný čas? Každý si pod tímto slovem jistě něco vybaví.

Autorka se v této kapitole věnuje vymezení volného času a jeho funkcím. Jelikož s volným časem nesporně souvisejí i volnočasové aktivity, bude se autorka podrobněji věnovat i této problematice.

### 2.1 DEFINICE VOLNÉHO ČASU

V dnešní uspěchané době, kdy lidé stále více a více zapomínají na svůj volný čas, se začíná této problematice upínat stále větší pozornost ze stran odborníků na společenské vědy. Postupem doby se objevují neustále nové možnosti, jak trávit volný čas. I přesto si na něj lidé vyhrazují čím dál tím menší prostor. Je důležité si uvědomit, volný čas má nezastupitelné místo v životě každého jedince.

Dříve než autorka definuje volný čas, považuje za vhodné nejprve uvést pohledy na čas obecně. Čas má své různé stránky. Hofbauer je například uvádí takto:

- Čas života (biologické rytmy a poznávání času; proměnlivost a učení se času; čas v různých obdobích včetně stárnutí člověka),
- čas komunikace,



- čas prezentace světa (čas kosmický, biologický a sociální),
- čas ve vědeckém poznání a jeho měření.

(Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011, s.10)

Dle Šeráka: „Volný čas patří k hodnotám, které lidé nejvíce oceňují - spolu s rodinou, partnerstvím zdravím, zaměstnáním nebo přátelstvím a jako takovým se jím zabývají různé společenské vědy“ (Šerák, 2009, s. 26)

Při definici pojmu volného času je nejdůležitější od sebe oddělit sféru povinností a sféru volného času.

Pávková definuje volný čas, jako „dobu, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění“ (Pávková, 2008, s. 13).

Hofbauer spatřuje volný čas jako dobu, „ kterou má po splnění potřeb a povinností člověk k dispozici pro činnosti sebeurčující a sebevytvářející“ (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011, s. 10). Jedná se o tyto činnosti:

- Odpočinek a zábavu,
- rozvoj zájmové sféry,
- zlepšení kvalifikace,
- účast na veřejném životě.

Dle autorky práce je pro volný čas podstatné, že veškerá činnost provozovaná v rámci volného času je dobrovolná. Daný jedinec ji koná rád a s uspokojením.

## 2.2 FUNKCE VOLNÉHO ČASU

V této části práce se autorka zabývá vymezením funkce volného času. Čtenář se doví, co vše mu volný čas přináší. V rámci volného času rozlišujeme jeho tři základní funkce. První funkcí je **odpočinek**, díky němuž má člověk možnost načerpat nové síly, odpočinout si od práce, případně od napětí vzniklého v rámci práce. Druhou

neopomenutelnou funkcí volného času je **rozptýlení**, které člověku přináší možnost rozptýlení se, přináší zábavu či únik od monotónní práce. Třetí základní funkcí volného času je **rozvoj osobnosti**. Týká se fyzické, sociální i kulturní stránky osobnosti (Šerák, 2009). Každá z těchto funkcí volného času je pro člověka nepostradatelná. Všechny tyto funkce se vzájemně ovlivňují.

Vzhledem k tomu, že se jedná pouze o základní členění, které neposkytuje dosti komplexní obraz o funkcích volného času, autorka práce uvádí ještě členění dle Vážanského (in Šerák, 2009)

První funkcí je **rekreace**, díky níž si člověk odpočine a načerpá nové síly. Druhou funkcí je **kompence**, pod kterou spadá rozptýlení, potěšení, vědomé zřeknutí se norem a pravidel. Další funkcí je **edukace**. Ta zahrnuje například potřebu poznání nebo touhu po zážitcích. Funkce **kontemplace** slouží k rozjímání a zahrnuje čas, který člověk věnuje jen sám sobě. Do této funkce patří například potřeba klidu. Funkcí volného času, byť se to nemusí zdát je i funkce **komunikace**. Zahrnuje potřebu kontaktu, sdílení, vyhledávání sociálních vztahů a podobně. Šestou funkcí je **integrace**, tedy potřeba společenských vztahů, hledání emocionální jistoty a potřeba pocitu sounáležitosti. Předposlední funkcí je **enkultura**, která zahrnuje potřebu kreativního rozvoje, nezávislého růstu osobnosti nebo třeba taky touhu po tvůrčím uplatnění. Poslední funkcí volného času je **participace**. Pod tuto funkci spadá pocit angažovanosti, kooperace a potvrzení sebe samého (Šerák, 2009).

Autorka práce považuje za velmi důležité, vedle funkcí volného času, zmínit také aspekty ovlivňující prožívání volného času. Aspekty, které ovlivňují volný čas, jsou tyto: **věk, pohlaví, sociální skupina, bydliště, profese a vzdělání** (Šerák, 2009).

### 2.3 KVALITA VOLNÉHO ČASU

Objektivně hodnotit kvalitu volného času je podle autorky poměrně nesnadný úkol, vzhledem k faktu, že způsobů trávení volného času je velmi mnoho. Někteří lidé tráví

svůj volný čas aktivně (například při sportu), jiní naopak pasivně (například čtení knihy). Ani o jednom z uvedených způsobů nelze říci, do jaké míry je, nebo není, toto trávení času kvalitní. Ani množství volného času nelze považovat za objektivní měřítko kvality. Je-li k dispozici mnoho volného času, může docházet k situacím, kdy se lidé začnou nudit. Děti se například v této situaci uchylují ke zlobení.

Dle autorčina názoru je pro kvalitní využití volného času důležité nalézt rovnováhu mezi dobou určenou k plnění povinností a dobou vyhrazenou pro trávení volného času. Důležité je, aby člověk ve svém volnu mohl dělat opravdu jen to, co jej baví a naplňuje. Autorka spatřuje kvalitu volného času v tom, že provozovaná volnočasová činnost bude splňovat alespoň jednu z funkcí volného času. Zda člověk tráví svůj volný čas kvalitně, či nikoli, je pouze na něm samotném. Přestože se nám některé volnočasové činnosti, které provozují jiní lidé, mohou zdát „nekvalitní“ (nedokážeme pochopit, jak mohou takovým způsobem trávit svůj volný čas), je zásadní subjektivní vnímání každého jedince. Zda my sami vnímáme svůj volný čas jako kvalitní.

## 2.4 VYMEZENÍ POJMU VOLNOČASOVÉ AKTIVITY

Pojem volnočasové aktivity je v dnešní době stále více užívaný. Najít ovšem nějaké jednoznačné vyjádření, co si pod tímto pojmem představit, je poměrně nesnadné. Pro účely této práce se autorka rozhodla použít definici volnočasových aktivit dle Hambálka, který je spatřuje jako „způsob bytí (žití, prožívání) lidí v jejich volném čase“ (Hambálek, 2005, s. 11). Autorka práce vidí volnočasové aktivity jako činnost, která je realizována v rámci volného času.

## 2.5 DRUHY VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT

Stejně tak, jako můžeme dělit funkce volného času, lze dělit i volnočasové aktivity. Šerák rozděluje volnočasové aktivity do třech základních skupin. První skupina je **odpočinková**. Do té spadají aktivity pohybové i psychicky nenáročné. Druhá skupina je

**rekreační**, pro kterou jsou typické pohybové aktivity. Nejspíše právě díky této skupině o sobě řada lidí tvrdí, že jsou „rekreační sportovci“, nebo například „fotbal hraji jen rekreačně“. Poslední skupinou volnočasových aktivit je skupina **zájmová**, do ní se zařazují aktivity, které jsou zaměřené na rozvoj zájmů a schopností (Šerák, 2009).

Toto členění volnočasových aktivit je jen orientační, a proto autorka práce považuje za vhodné uvést také dělení volnočasových aktivit, které vyplývá ze sociologického výzkumu volného času z konce 60. let 20. století. Toto členění bylo upraveno dle Filipcové (in Šerák, 2009).

Členění volnočasových aktivit dle Filipcové:

- Manuální aktivity - V rámci manuálních aktivit se jedná o činnosti, jako jsou zahradničení, kutilství či modelářství atp.
- Fyzické aktivity - Do fyzických aktivit spadá vedle sportu houbaření, rybolov nebo také turistika.
- Kulturně umělecké aktivity typu tvořivého a interpretačního - Do této skupiny lze zařadit aktivity jako zpěv, hra na hudební nástroj, fotografování nebo malování.
- Kulturně racionální aktivity - Sem se řadí například luštění křížovek, vzdělávání se, četba.
- Společensky formální aktivity - Zde se jedná o aktivity jako je členství v různých spolcích, společenská angažovanost nebo také zapojení se do politiky.
- Společensky neformální aktivity - Do společensky neformálních aktivit lze řadit aktivity jako je setkávání se s přáteli, návštěva klubu, restaurace či kina.
- Hry, sběratelství, divácké aktivity
- Pasivní odpočinek

(Šerák, 2009)

## 2.6 VOLNÝ ČAS A VOLNOČASOVÉ AKTIVITY OSOB S POSTIŽENÍM

Volný čas a volnočasové aktivity s ním spojené, by měly být dostupné všem lidem bez rozdílu. Specifickou skupinu tvoří lidé s postižením, pro které je realizace volnočasových aktivit obtížnější. Přesto se nesmí zapomínat na fakt, že také tito lidé chtějí, a mají právo, svůj volný čas trávit smysluplně a aktivně.

Aby lidé s postižením mohli svůj volný čas trávit co nejsmysluplněji a vykonávat volnočasové aktivity, je zde důležitá jistá společenská podpora. Nejčastěji se jedná o různá zařízení či instituce, které se zabývají nabídkou volnočasových aktivit.

Jejich nabídku nejčastěji tvoří různé kroužky, například kroužek vaření, kroužek rukodělných prací, výtvarný či hudební kroužek. Tato zařízení také pořádají jednorázové akce, jako je návštěva divadla a různé výlety do přírody. Nejenže umožňují lidem s postižením trávení volného času, ale zároveň mají charakter integračně-výchovný.

V rámci volného času jsou u osob s postižením hojně využívány také terapeutické metody. Müller (in Renotiérová) je rozdělil do následujících skupin:

1. Terapie hrou,
2. pracovní terapie (činnostní terapie),
3. psychomotorické terapie,
4. expresivní terapie,
5. terapie s účastí zvířete (zooterapie).

(Renotiérová, Ludíková, 2004, s. 63)

### **TERAPIE HROU**

Müller terapii hrou vymezuje jako „způsoby terapeutické práce s klienty (dětmi), při nichž je využíváno herních prostředků za účelem pomoci jim změnit jejich chování, myšlení, emoce a další osobní předpoklady společensky i individuálně přijatelným směrem“ (Valenta, 2012, s. 125). Tato terapie je využívána především u dětí, a to nejen

u dětí s postižením. Velmi často se terapie hrou uplatňuje i u malých pacientů, kteří jsou dlouhodobě hospitalizováni v nemocnici.

### **PRACOVNÍ TERAPIE (ČINNOSTNÍ TERAPIE)**

Pracovní terapie spočívá v manipulaci s předměty, surovinami či materiály. U dospělých klientů se pracovní terapie využívá převážně prostřednictvím rukodělných činností. Rukodělné činnosti jsou velmi často nabízené v rámci volnočasových aktivit. Tyto činnosti spočívají zejména v práci se dřevem, textilem a jinými materiály.

### **PSYCHOMOTORICKÉ TERAPIE**

Psychomotorická terapie obsahuje velkou škálu různorodých činností. Při psychomotorické terapii jsou ovlivňovány duševní funkce, za pomoci aktivace lidské motoriky (Valenta, 2012). V rámci psychomotorické terapie je využíváno zejména tělesného pohybu.

### **EXPRESIVNÍ TERAPIE**

Expresivní terapie je založena na vyjádření vnitřních pocitů pomocí různých druhů umění. Nejznámějšími terapiemi v rámci expresivní terapie jsou arteterapie a muzikoterapie. Arteterapie je založena na vyjádření vnitřních pocitů prostřednictvím výtvarného projevu. Muzikoterapie je založena na působení hudby. Dále sem můžeme řadit dramaterapii, psychodrama, biblioterapii a podobné.

### **TERAPIE S ÚČASTÍ ZVÍŘETE (ZOOTERAPIE)**

Zooterapie neboli terapie za účasti zvířete, zaujímá mezi terapiemi své zvláštní místo. Mimo terapeutického působení člověka zde terapeuticky působí i jiný živý tvor, tedy zvíře. (Valenta, 2012) Nejznámější a zároveň nejvyužívanější terapie za účasti zvířete jsou hipoterapie a canisterapie. Hipoterapie je terapie za účasti koně. „Aktivity s využitím koně mají charakter motivační, aktivizační a vzdělávací (Valenta, 2012, s. 128). V případech, kdy se hipoterapie využívá u osob s mentálním postižením, jde především o terapii osob s lehkým nebo středně těžkým postižením. Canisterapie je prováděna za účasti psa. Tato terapie vychází z přesvědčení, že pes je spolehlivým přítelem člověka v jeho nemoci či osamění. Canisterapie působí na „pozitivní změny v oblastech prožívání,

navazování vztahů, kognitivních funkcí, motorických funkcí, verbálních i neverbálních komunikačních funkcích, stimulace tělesných funkcí apod.“(Valenta, 2012, s. 129). Při canisterapie prováděné u osob s mentálním postižením je zejména využíváno hlazení psa, mazlení se s ním a hraní různých her se psem.

### 3 SOCIÁLNÍ SLUŽBY PRO OSOBY S MENTÁLNÍM A KOMBINOVANÝM POSTIŽENÍM

*„Vyspělá společnost se pozná  
podle toho, jak se stará o  
postižené lidi.“*

*Autor neznámý*

Následující kapitolu autorka práce věnovala zřizovatelům a zařízením, která jsou určena pro osoby s mentálním a kombinovaným postižením. Autorka ve své práci seznámí čtenáře s tím, jak se postupně zřizovatelé měnili a jednotlivá zařízení nově vznikala. Představí konkrétní druhy těchto zařízení a v neposlední řadě nastíní přehled zařízení, která se zabývají volnočasovými aktivitami pro osoby s mentálním a kombinovaným postižením v Plzni.

#### 3.1 POSKYTOVATELÉ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB PRO OSOBY S MENTÁLNÍM A KOMBINOVANÝM POSTIŽENÍM

Před rokem 1989 nebyla nabídka služeb pro osoby s mentálním a kombinovaným postižením téměř žádná. Dostupné byly pouze ústavy sociální péče. Nezřídka se stávalo, že již krátce po porodu postiženého dítěte byla matce nabídnuta možnost dát své dítě rovnou do takového ústavu. Tato situace se postupně začala měnit na počátku 90. let minulého století. Velkou roli zde sehrál neziskový sektor, někdy také nazýván nevládní sektor, který právě v těchto letech prodělal největší změnu. Postupem času vznikaly stále nové a nové neziskové organizace. Pod pojem neziskové organizace se řadí občanská sdružení, nadace a obecně prospěšné společnosti. Tyto organizace vznikaly v příslušném pořadí, jak byly přijímány zákony, které umožňovaly zakládání těchto organizací.



V současné době má neziskový sektor nepostradatelnou roli mezi poskytovateli sociálních služeb. Svou působností se snaží obsáhnout co nejvíce oblastí. Vznikají různé programy, které se zabývají volným časem, bydlením či pracovním uplatněním osob s mentálním a kombinovaným postižením.

### 3.2 DRUHY POSKYTOVANÝCH SLUŽEB

Matoušek dělí služby pro osoby s mentálním a kombinovaným postižením dle věku postižené osoby.

Jako první uvádí ranou péči. Raná péče poskytuje služby, které slouží rodině s postiženým dítětem během prvních let života. Většinou jsou tyto služby poskytovány v denních stacionářích. Základní službou rané péče je poradenství. Díky tomuto poradenství má rodina s postiženým dítětem možnost dozvědět se jaké má možnosti, na co má nárok a jak pracovat s dítětem, aby se mohlo co nejlépe rozvíjet. Matoušek uvádí „ své místo v rané péči má i psychologické poradenství, protože rodina musí zvládat zátěžové situace, na které není připravena“ (Matoušek, 2005,s.121).Centra, která poskytují ranou péči, se dělí podle toho, na jaké zdravotní postižení se zaměřují.

U starších dětí s postižením se jedná zejména o služby tykající se vzdělávání a volného času. V případě, že dítě navštěvuje nějakou školu, je možné využít služby osobní asistence. Osobní asistence je využívána zejména v oblastech, které dítěti činí potíže. Asistent může být dítěti nápomocen, jak při zvládnání učiva, tak i v jeho volném čase, například při navazování sociálních kontaktů. Náplní a způsobem trávení volného času dítěte se zabývají především denní a týdenní stacionáře (Matoušek, 2005).

Matoušek dělí služby pro mládež a dospělé s postižením do oblastí jako je práce, bydlení a volný čas (Matoušek, 2005).

U osob s postižením se v oblasti práce hojně využívá služby podporovaného zaměstnání. Hlavním cílem podporovaného zaměstnání je pomoci zájemci o práci sehnat a udržet si místo na trhu práce. Formou podporovaného zaměstnání jsou také

různé programy přechodu ze škol do zaměstnání. Cílem těchto programů je usnadnit osobám přechod do zaměstnání, například různými praxemi na pracovištích. Tyto programy probíhají ještě v době, kdy osoba s postižením má zázemí ve škole. Díky těmto programům může nasbírat zkušenosti a naučit se pracovním návykům. Další službou je služba tréninkový program. Posláním tréninkových programů je připravit osoby s postižením na práci v běžných pracovních podmínkách. V neposlední řadě jsou také hojně využívána chráněná pracoviště a chráněné dílny. Zde nejsou osoby s postižením vystaveny běžným pracovním podmínkám. Většinou se jedná o kolektivní práci, při které je nápomocen asistent.

Co se bydlení týče, využívanou službou je služba chráněného bydlení. Organizace věnující se službě chráněného bydlení poskytují osobám s postižením domy, či byty s asistencí. Asistence může být v různém rozsahu, v některých případech se jedná o celodenní asistenci, v jiných asistent za klientem pouze dochází a pomáhá mu s činnostmi, které jsou pro klienta obtížné. Cílem chráněného bydlení je naučit osoby s postižením zvládat chod domácnosti a každodenní situace s ní spojené. Další službou je služba podporovaného bydlení. V tomto případě má člověk s postižením svůj vlastní byt a také možnost zvolit si organizaci, jejíž asistenci bude využívat. Posláním podporovaného bydlení je umožnit lidem s postižením mít normální domov (Matoušek, 2005).

Lidé s postižením mají možnost trávit svůj volný čas v rámci různých programů, které většinou realizují denní stacionáře. Klient má možnost do nich docházet a účastnit se různých zájmových kroužků. Zájmové kroužky jsou realizovány i prostřednictvím různých sdružení. Jedná se například o taneční, hudební, výtvarné a sportovní kroužky (Matoušek, 2005). Pro osoby s postižením existují například i programy, které se nazývají Večerní škola. Takovýto program spočívá v pravidelných schůzkách klienta a jeho lektora. Nejen, že lektor klientovi pomáhá s udržením či získáním nových znalostí a dovedností, ale může s ním trávit volný čas, například prostřednictvím různých výletů. Sama autorka práce působí jako lektorka v programu Večerní škola. Nejenže

svému klientovi pomáhá s výše uvedeným, ale také s ním tráví volný čas, například návštěvou kavárny, či zoologické zahrady.

Souhrnem těchto tří výše popsaných oblastí jsou komplexní služby, které jsou založeny na individuálním plánu. Individuální plán vymezuje, v jakém rozsahu a v jakých oblastech bude organizace klientovi pomáhat (Matoušek, 2005). Služba, která se zabývá také všemi třemi oblastmi, je ústav sociální péče. Dle Matouška, „pro ústavy bývá typický pevný provozní řád, kterému se uživatelé musí přizpůsobit“ (Matoušek, 2005, s. 126) Klienti ústavů sociální péče v nich tráví většinu času.

### 3.3 PŘEHLED ZAŘÍZENÍ POSKYTUJÍCÍ VOLNOČASOVÉ AKTIVITY PRO OSOBY S MENTÁLNÍM A KOMBINOVANÝM POSTIŽENÍM V PLZNI

V následující části práce autorka seznámí čtenáře s jednotlivými zařízeními, která poskytují volnočasové aktivity nebo činnosti přispívajícími k využívání volného času u osob s mentálním a kombinovaným postižením. Pro přehlednost autorka rozdělila zařízení dle jejich zřizovatelů:

1. Diakonie Českobratrské církve evangelické – středisko Západní Čechy,
2. město Plzeň,
3. jednotlivá občanská sdružení.

#### 3.3.1 DIAKONIE ČESKOBATRSKÉ CÍRKVE EVANGELICKÉ- STŘEDISKO V PLZNI

Diakonie Českobratrské církve evangelické, dále jen Diakonie ČCE, je v České republice druhou největší organizací poskytující sociální služby. Její činnost byla obnovena v roce 1989(Dostupné z URL: <http://www.diakonie.cz/o-diakonii/>[cit. 2013-01-17]). Pro činnost Diakonie ČCE jsou důležité následující hodnoty, kterými se řídí při poskytování svých služeb. Pomáhá všem bez ohledu na vyznání, respektuje potřeby jednotlivců a podporuje rodinné prostředí se zachovanými vazbami (Dostupné u URL:

<http://www.diakonie.cz/o-diakonii/nase-hodnoty/>[cit. 2013-01-17]). Hlavním posláním Diakonie je „organizovat, zajišťovat a poskytovat ve svých zařízeních sociální, zdravotní, pedagogickou a pastorační péči lidem, kteří se v důsledku věku, zdravotního postižení, nemoci, osamocení či ohrožení dostali do nepříznivé životní situace“ (Dostupné z URL <http://www.diakonie.cz/o-diakonii/nase-hodnoty/>[cit. 2013-01-17]).

Diakonie ČCE – středisko Západní Čechy, vznikla 1. 1. 2012 sloučením tří malých středisek v Plzni, Rokycanech a Merklíně. Diakonie ČCE – středisko Západní Čechy je zřizovatelem následujících zařízení zabývajících se volnočasovými aktivitami pro osoby s mentálním a kombinovaným postižením: Denní stacionář ČLOVÍČEK a sociální rehabilitace JDEME DÁL.

Denní stacionář ČLOVÍČEK je program poskytovaný ve dvou formách. První forma tohoto programu je určena pro děti a mládež ve věku od 3 do 26 let s těžkým kombinovaným postižením. Všechny činnosti, které nabízí, jsou poskytovány na základě individuálního plánu klienta. Jedná se o činnosti, jako je „výchovně vzdělávací program s prvky ergoterapie, alternativní komunikace, a zrková stimulace, fyzioterapie“(Katalog poskytovatelů sociálních služeb, 2011, s. 85). Služba je placená a denní kapacita je 10 osob. Druhá forma tohoto programu je určena pro mládež a dospělé s mentálním postižením ve věku od 20 do 40 let. Klientům jsou nabízeny pracovní činnosti, jako například práce se dřevem, práce v keramické dílně či na zahradě, tkaní a výroba ručního papíru. Dále jsou pro klienty připravené komunikační bloky, které jsou zaměřeny na lidská práva, na to kdo jsem a podobné. V neposlední řadě je zde pro klienty nabídka odpoledních volnočasových aktivit. I v tomto případě se jedná o placenou službu a denní kapacita je 16 osob.

Sociální rehabilitaci JDEME DÁL zařadila autorka práce do přehledu z následujícího důvodu. Přestože rehabilitace neposkytuje přímo volnočasové aktivity, zde nabízené činnosti jsou také jednou z možností, jak mohou lidé s mentálním a kombinovaným postižením trávit svůj volný čas a zároveň zlepšovat své dovednosti. Sociální

rehabilitace JDEMEDÁL je určena lidem především s mentálním a kombinovaným postižením bez věkového omezení.

Pro klienty nabízí tyto činnosti: „návuk cestování, návuk nakupování, komunikace s úřady, seznamování s PC a internetem, návuk dovedností souvisejících s péčí o domácnost, dovednosti potřebné pro hledání si zaměstnání, návuk poznávání hodin, orientace v čase, návuk telefonování a zvládání krizových situací, společenské chování a základy etiky, návuk orientace a hospodaření s penězi, nově také výuku angličtiny (Katalog poskytovatelů sociálních služeb, 2011, s. 89). Služba je poskytována zdarma.

### **3.3.2 MĚSTO PLZEŇ**

Městský ústav sociálních služeb města Plzně vznikl v roce 1991. Patří k jednomu z největších poskytovatelů sociálních služeb na území města Plzně. Zřizovatelem je Rada města Plzně, prostřednictvím magistrátu města Plzně. Městský ústav sociálních služeb je zřizovatelem Denního stacionáře Jitřenka, který mimo jiných služeb poskytuje i volnočasové aktivity pro osoby s mentálním či přidruženým lehkým postižením.

Denní stacionář Jitřenka je určen osobám ve věku od 7 do 50 let se střední mentální retardací s případně lehkým přidruženým postižením tělesným či smyslovým. Aktivity, které denní stacionář nabízí, jsou zejména: „pomoc při zvládání běžných úkonů péče o vlastní osobu včetně hygieny, výchovné, vzdělávací, aktivizační a sociálně terapeutické metody, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím“(Katalog poskytovatelů sociálních služeb, 2011, s. 83). Služby jsou placené podle stupně závislosti na jiné osobě, denní kapacita služby je 24 osob.

### **3.3.3 JEDNOTLIVÁ OBČANSKÁ SDRUŽENÍ**

#### **OBČANSKÉ SDRUŽENÍ MOTÝL**

Občanské sdružení Motýl vzniklo v roce 2004. Posláním občanského sdružení Motýl je „podpora klientů se zdravotním postižením a rodin s dětmi s mentálním, tělesným

nebo kombinovaným handicapem, s poruchami autistického spektra nebo s opožděným psychomotorickým vývojem a jejich integrace do běžné společnosti“ (Výroční zpráva Motýl o.s, 2011, s. 4). V současné době Motýl poskytuje několik služeb. Pro účely této práce vybrala autorka pouze ty služby, které mají co dočinění s volným časem. Konkrétně se jedná o Rodičovské centrum Vlnka, projekt Modrásek a Terapeutické dílny.

Rodičovské centrum Vlnka je určeno rodinám s dětmi se zdravotním postižením, ale i rodinám se zdravými dětmi ve věkovém rozmezí od narození do 7 let. Toto centrum vzniklo koncem října 2004. Mezi jeho hlavní poskytované aktivity patří zájmové a volnočasové aktivity, výchovně vzdělávací aktivity, jednorázové akce a letní tábory. Mezi výchovně vzdělávací aktivity patří zejména kroužky. Například kroužek flétničky, taneční kroužek, kroužek plavání a mnoho dalšího. Jelikož je centrum určeno zdravým i postiženým dětem, dochází v rámci nabízených aktivit k sociální integraci a zároveň vzájemnému poznávání obou světů.

Modrásek je projekt, jehož cílem je „umožnit dětem se zdravotním postižením plnohodnotnou účast na volnočasových aktivitách a příměstských táborech pořádaných sdružením MOTÝL o. s.“ (Dostupné z URL <http://www.motyl-plzen.cz/projekt-modrasek/> [cit. 2013-03-05]). Projekt je určen dětem s tělesným, mentálním, kombinovaným postižením, či dětem s poruchami autistického spektra.

Terapeutické dílny jsou určeny osobám ve věku od 16 do 64 let s mentálním, tělesným nebo kombinovaným postižením. Program terapeutických dílen je rozdělen do třech jednotlivých bloků. Prvním blokem je rukodělná výroba. Sem spadají činnosti jako výroba svíček, mýdel, tvorba keramiky, tkaní a podobné. Druhým blokem je blok zahradnických prací, v rámci kterého probíhají činnosti jako úprava zahrady, poznávání rostlin a stromů, jednoduché práce se zahradnickým náčiním a podobné. Třetím, zároveň posledním, blokem je práce v kuchyni. V tomto bloku mají klienti možnost připravit jednoduché pokrmy a upevnit si své sociální návyky. Kapacita služby

terapeutické dílny je 9 osob na den. Co se týče placení služby, je vybírán jen příspěvek na stravu.

#### **OBČANSKÉ SDRUŽENÍ TY A JÁ**

Občanské sdružení Ty a Já vzniklo v roce 2005 na základě iniciativy ze strany rodičů, ale i dětí a dospělých klientů. (Dostupné z URL: <http://www.sdruzenityaja.cz/>[cit. 2013-01-17]) Posláním občanského sdružení Ty a Já je „pomáhat tělesně či mentálně handicapovaným dětem a mládeži začlenit se do běžného života“(Dostupné z URL: <http://www.sdruzenityaja.cz/>[cit. 2013-01-17]). Občanské sdružení Ty a Já je určeno lidem s mentálním, tělesným nebo kombinovaným postižením ve věku od 15 let. Činnosti, které toto sdružení nabízí, mají formu zájmových kroužků. Například kroužek výtvarný, hudební, kroužek keramiky a vaření, v neposlední řadě i sportovní kroužek. Mimo tyto činnosti nabízí občanské sdružení Ty a Já také mnoho společenských a sportovních událostí. Činnosti nabízené občanským sdružením jsou placeny, kapacita je 10 osob na jednotlivou činnost.

#### **OBČANSKÉ SDRUŽENÍ HIPOCENTRUM JITŘENKA**

Hipocentrum Jitřenka bylo založeno v roce 2004. Toto sdružení je určeno dětem a mládeži, jak s handicapem, tak bez handicapu (Dostupné z URL: <http://www.jitrenka.info/>[cit. 2013-01-17]). Posláním tohoto občanského sdružení je „prostřednictvím hiporehabilitace pomáhat zlepšit dětem a mládeži se zdravotními hendikepy jejich zdravotní stav a napomoci k integraci do většinové společnosti, prostřednictvím volnočasových aktivit vzdělávat děti a mládež bez i se zdravotními či sociálními hendikepy v oblasti jezdeckví, chovu hospodářských a domácích zvířat“(Katalog poskytovatelů sociálních služeb, 2011, s. 135).

Hipocentrum Jitřenka dává svým klientům možnost trávit volný čas prostřednictvím poskytovaných volnočasových aktivit. Díky těmto aktivitám mají klienti možnost trávit svůj volný čas v přírodě a dovědět se něco nového o zvířatech a přírodě. Díky tomu, že tyto aktivity navštěvují osoby zdravé i handicapované, dochází zde k začleňování lidí s handicapem. Služby jsou placené a kapacita je 100 osob.

## 4 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

*„Žádný vědec nemůže mít a ani vážně nemůže požadovat záruku, že jeho úsudky nebudou v budoucnu vyvráceny. Může jen doufat, že stanoví dostatečně platné a významné vztahy mezi skutečnostmi, které i když budou vyvráceny, poslouží jako základ objevů nových skutečností a nových souvislostí.“*

*J. D. Bernal*

Prostřednictvím této kapitoly autorka seznámí čtenáře s praktickou částí své práce. Čtenářům vymezí výzkumný problém, objasní výzkumnou strategii použitou pro výzkum a představí použité výzkumné metody. Dále představí výzkumný soubor a na závěr čtenáře seznámí s postupem sběru dat.

### 4.1 VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU

Hlavním tématem mé bakalářské práce je problematika volného času a volnočasových aktivit u osob s mentálním a kombinovaným postižením. Volný čas a volnočasové aktivity jsou v dnešní době stále častěji diskutovaná témata, a proto jsem se na ně zaměřila. Nabídka volnočasových aktivit se dle mého názoru neustále rozšiřuje. Ale jak svůj volný čas a jaké možnosti trávení volného času mají osoby s mentálním a kombinovaným postižením? Cílem mé práce je právě na tyto otázky nalézt odpověď.

Má práce má jeden hlavní výzkumný cíl a tři dílčí výzkumné cíle.

**Hlavní výzkumný cíl má za úkol zjistit:** *Jak využívají svůj volný čas lidé s mentálním a kombinovaným postižením?*



Z tohoto hlavního výzkumného cíle vypsaly další tři dílčí cíle, kdy každý z těchto dílčích cílů zkoumá určitou část trávení volného času.

1. Dílčí výzkumný cíl zjišťuje: Jaké volnočasové aktivity a v jaké míře využívají lidé s mentálním a kombinovaným postižením v organizacích zabývajících se volnočasovými aktivitami.
2. Dílčí výzkumný cíl zjišťuje: Jaké volnočasové aktivity a v jaké míře realizují lidé s mentálním a kombinovaným postižením v domácím prostředí.
3. Dílčí výzkumný cíl zjišťuje: Zda existují volnočasové aktivity, které lidem s mentálním a kombinovaným postižením v Plzni chybí.

Prostřednictvím dílčích cílů se snažím zmapovat kompletní přehled trávení volného času lidí s mentálním a kombinovaným postižením, ať již se jedná o trávení volného času prostřednictvím organizací, či v domácím prostředí.

#### 4.2 VYMEZENÍ VÝZKUMNÉ STRATEGIE

Praktická část má podobu empirického výzkumu. Dle Reichla je empirický výzkum definován následovně: „empirický výzkum operuje s konkrétními údaji o jevech a procesech sociálních skutečností, s informacemi získanými prostřednictvím určitých výzkumných metod výzkumu a technik sběru dat“ (Reichel, 2009, s. 32). Jako výzkumnou strategii použila autorka kombinaci kvalitativního a kvantitativního výzkumu, jedná se tedy o smíšený výzkum. Hendl definuje smíšený výzkum jako „obecný přístup, v němž se míchají kvalitativní a kvantitativní metody, techniky nebo paradigmaty v rámci jedné studie“(Hendl, 2005, s. 60). Hlavní výhodou smíšeného výzkumu spatřuje Hendl ve vzájemném doplňování kvalitativních a kvantitativních přístupů.

### 4.3 VYMEZENÍ VÝZKUMNÝCH METOD

Hendl ve své knize uvádí, že „Hlavní skupinou při sběru dat v empirickém výzkumu tvoří naslouchání vyprávění, kladení otázek lidem a získávání jejich odpovědí. Dotazování obecně zahrnuje různé typy rozhovorů, dotazníků, škál a testů“ (Hendl, 2005, s. 164).

Autorka práce do svého výzkumného šetření zahrnuje metodu dotazníku, rozhovoru a metodu analýzy dat. Jak dotazník, tak rozhovor mohou být v podobě strukturované, polostrukturované nebo nestrukturované. Blíže tyto metody autorka rozebere v následujících kapitolách.

#### 4.3.1 DOTAZNÍK

Jako první výzkumnou metodu se autorka rozhodla použít dotazník. Chráska definuje dotazník jako „soustavu předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které osoba (respondent) odpovídá písemně“ (Chráska, 2007, s. 163). Dle Pelikána je „podstatou dotazníku zjištění dat a informací o respondentovi, ale i jeho názorů a postojů k problémům, které dotazujícího zajímají“ (Pelikán, 2007, s. 105).

Dotazník má strukturovanou podobu a obsahuje 11 otázek, které jsou uzavřené i otevřené. Prostřednictvím dotazníku autorka práce chtěla získat co nejkomplexnější pohled na všechny tři výzkumné oblasti. Konkrétně se jedná o volný čas trávený v zařízeních specializujících se na volnočasové aktivity, volný čas trávený v domácím prostředí a poslední oblastí jsou další možnosti trávení volného času.

#### 4.3.2 ROZHOVOR

Druhou metodou výzkumného šetření, kterou autorka použila, je rozhovor. Rozhovor může být strukturovaný, polostrukturovaný nebo nestrukturovaný. Autorka pro svůj výzkum použila polostrukturovaný rozhovor. Rozhovor je velmi často používaná

metoda s mnoha výhodami. Mezi hlavní výhody rozhovoru patří získání hlubších a širších informací. Podle Reichla „polostrukturovaný rozhovor se vyznačuje tím, že má připraven soubor témat/otázek, který bude jeho předmětem, aniž by bylo předem striktně stanoveno jejich pořadí“(Reichel, 2009, s. 111).

Pomocí polostrukturovaného rozhovoru se autorka snažila získat zejména bližší informace týkající se první a druhé výzkumné oblasti. Konkrétně se jedná o volný čas trávený v zařízeních specializujících se na volnočasové aktivity a volný čas trávený v domácím prostředí.

#### **4.3.3 ANALÝZA DOKUMENTŮ**

Jako třetí výzkumnou metodu autorka zvolila analýzu dokumentů. „Analýzu dokumentů můžeme charakterizovat jako intenzivní rozbor a analýzu dokumentu, který je ve své jedinečnosti co nejobsáhleji objasňován a interpretován“(Miovský, 2006, s. 100). Existuje více variant analýzy dokumentů. Existuje analýza písemných dokumentů, analýza obrazových a zvukových materiálů a v neposlední řadě analýza jiných hmotných dokumentů. Je zde možnost tyto varianty vzájemně kombinovat. Autorka si pro účel této práce vybrala analýzu písemných dokumentů. „Při analýze písemných dokumentů, pracuje výzkumník s listinnými či jakýmkoli jinými dokumenty, jejichž obsah je zachycen písmem“(Miovský, 2006, s. 100).

Analýza dokumentů má v této práci svůj význam vzhledem k zmapování nabídky volnočasových aktivit pro osoby s mentálním a kombinovaným postižením.

#### 4.4 VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO SOUBORU

„Základní soubor je množina všech prvků, patřících do okruhu osob nebo jevů, které mají být zkoumány v daném výzkumu“ (Pelikán, 2007, s. 47).

Výzkumný soubor v rámci výzkumného šetření tvořili rodiče, či opatrovníci osob s mentálním a kombinovaným postižením, a také samotné osoby s mentálním a kombinovaným postižením.

#### 4.5 POPIS VÝZKUMNÉ ČINNOSTI

Potřebná data pro výzkum autorka získala ve třech krocích. Nejprve se uskutečnilo dotazníkové šetření. Jedna z otázek dotazníku se týkala možnosti poskytnutí rozhovoru. Na základě souhlasných odpovědí, týkajících se poskytnutí rozhovorů, autorka práce vybrala pět respondentů a rozhovor s nimi uskutečnila. Výzkumné šetření probíhalo v pěti organizacích, které realizují volnočasové aktivity pro osoby s mentálním a kombinovaným postižením a v jedné základní speciální škole v Plzni.

Druhým krokem bylo uskutečnění rozhovoru s pěti vybranými respondenty, kteří souhlasili s poskytnutím rozhovoru. Rozhovory byly nahrávány a byl pořízen audiozáznam. Na začátku rozhovoru se autorka vždy představila a respondentovi nastínila průběh rozhovoru. Rozhovor byl členěn do dvou okruhů podle výzkumných oblastí, přičemž vhodné pokládání otázek zajistilo plynulý průběh z jednoho okruhu do druhého. Vzhledem k tomu, že respondenty byly osoby s mentálním a kombinovaným postižením, snažila se autorka své předem připravené otázky pokládat co nejsrozumitelněji a nejjednodušeji. Doba rozhovorů se průměrně pohybovala okolo 15 minut.

Posledním krokem byla analýza dokumentů. Než autorka práce započala analýzu dokumentů, nejprve si stanovila hodnotící kritéria, na jejichž základě analýzu provedla. Pro analýzu dokumentů autorka práce použila písemné dokumenty. Jednalo se o propagační materiály organizací, výroční zprávy a webové stránky.

#### 4.6 POPIS SBĚRU DAT

Sběr dat probíhal od začátku prosince 2012 do konce února 2013. Dotazníky byly v pěti organizacích a základní speciální škole distribuovány rodičům, či opatrovníkům prostřednictvím pracovníků organizací a základní speciální školy. Dotazníkové šetření bylo směřováno na rodiče, či opatrovníky osob s mentálním a kombinovaným postižením. Pokud by dotazníkové šetření bylo směřováno přímo na osoby s mentálním či kombinovaným postižením, vyžadovalo by toto šetření asistenci další osoby. Dotazníkové šetření by tak získalo podobu spíše rozhovoru, čemuž se autorka práce chtěla vyhnout. Na základě výsledků dotazníkového šetření autorka vybrala pět respondentů, se kterými udělala rozhovor. Rozhovory již probíhaly přímo s osobami s mentálním či kombinovaným postižením na předem domluvených místech, která si určili sami respondenti. Data potřebná pro analýzu dokumentů získala autorka práce z propagačních materiálů, výročních zpráv a webových stránek organizací.

#### 4.7 ZPŮSOB VYHODNOCOVÁNÍ DAT

Po provedení sběru dat dospěla autorka práce do fáze zpracování a vyhodnocení získaných dat.

Data získaná prostřednictvím dotazníkového šetření jsou zpracována pomocí výšečových grafů. Každý z grafů je doprovázen slovním komentářem autorky. Dotazník obsahoval takové otázky, ve kterých by autorka práce našla odpovědi na všechny tři výzkumné oblasti.

Data získaná prostřednictvím rozhovorů musela projít nejprve procesem transkripce. „Transkripce se nazývá proces převodu mluveného slova z interview nebo ze skupinové diskuze do písemné podoby“ (Hendl, 2008, s. 208). Poté co autorka získala takto upravená data, přichází na řadu kódování. „Kódováním se rozumí rozkrytí dat směrem k jejich interpretaci, konceptualizaci a nové integraci“ (Hendl, 2008, s. 246). Autorka ve své práci použila otevřené kódování.

V rámci analýzy dokumentů si autorka stanovila hodnotící kritéria, díky nimž získala data, která zpracovala do tabulky. Tuto tabulku také následně slovně okomentovala.

## 5 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V této kapitole seznámí autorka práce čtenáře s výsledky výzkumného šetření. Konkrétně se jedná o výsledky dotazníkové šetření, rozhovorů a analýzy dokumentů.

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 51 respondentů. Na základě výsledků dotazníkového šetření se uskutečnily rozhovory s 5 vybranými respondenty, kteří v dotazníku uvedli, že souhlasí s rozhovorem. V rámci analýzy dokumentů autorka práce analyzovala dokumenty 9 zařízení, která se specializují na volnočasové aktivity pro osoby s mentálním a kombinovaným postižením.

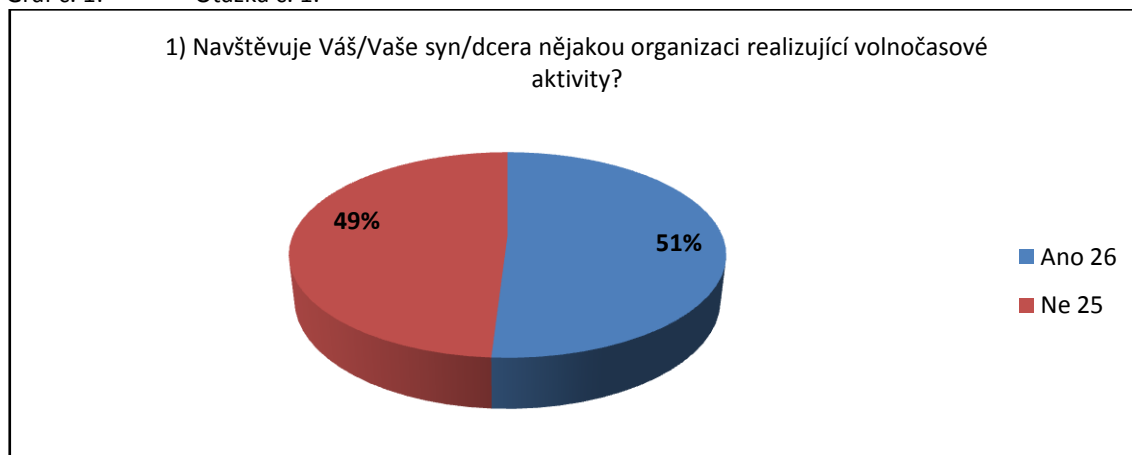
### 5.1 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

Dotazníkové šetření probíhalo od poloviny prosince roku 2012 do poloviny ledna roku 2013 ve čtyřech organizacích poskytující volnočasové aktivity pro osoby s mentálním a kombinovaným postižením a v jedné základní speciální škole. Dotazníkového šetření se celkem účastnilo 51 respondentů, kterým byly dotazníky distribuovány pracovníky organizace či školy. Dotazníky byly vyhodnocovány na základě četností odpovědí a následně zpracovány pomocí výsečových grafů.

**Otázka č. 1.** – Navštěvuje Váš/Vaše syn/dcera nějakou organizaci realizující volnočasové aktivity?

Na tuto otázku celkem odpovědělo **51 respondentů**. Poměr mezi odpovědí ano a ne byl téměř shodný. **26** respondentů odpovědělo **kladně**, jejich syn nebo dcera navštěvuje nějakou organizaci a **25** respondentů odpovědělo **záporně**, tedy že jejich syn nebo dcera žádnou takovou organizaci nenavštěvuje.

Graf č. 1: Otázka č. 1.

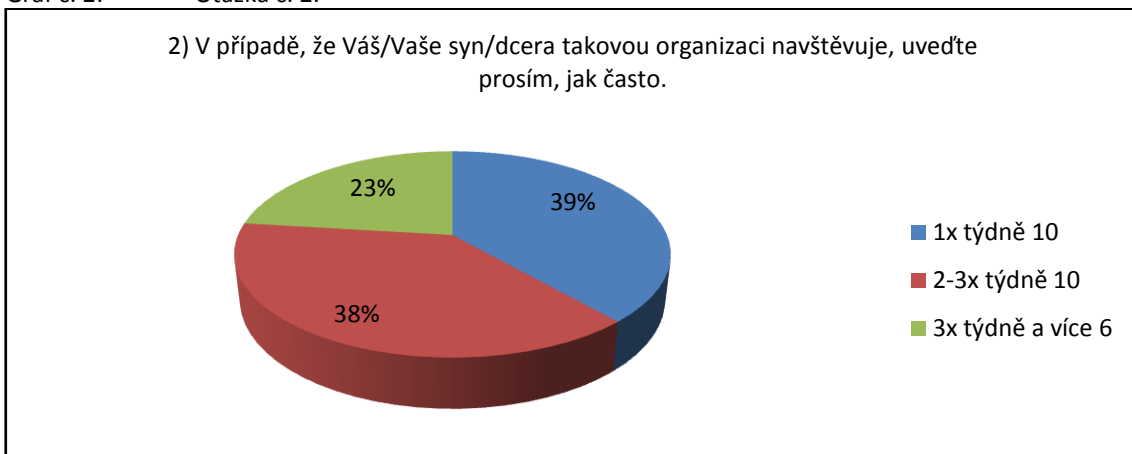


Zdroj: Vlastní analýza dat, 2013

**Otázka č. 2.** – V případě, že Váš/Vaše syn/dcera takovou organizaci navštěvuje, uveďte prosím jak často.

Na tuto otázku odpovědělo celkem **26 respondentů**, těchto 26 respondentů se odvíjí od otázky č. 1, kdy kladně odpověděli. Zde měli na výběr respondenti tři odpovědi. V případě první a druhé odpovědi se počet respondentů shoduje. Odpověď **1x týdně** označilo **10** respondentů a odpověď **2-3x týdně** označilo také **10** respondentů. Poslední možnost **3x týdně a více** označilo **6** respondentů.

Graf č. 2: Otázka č. 2.



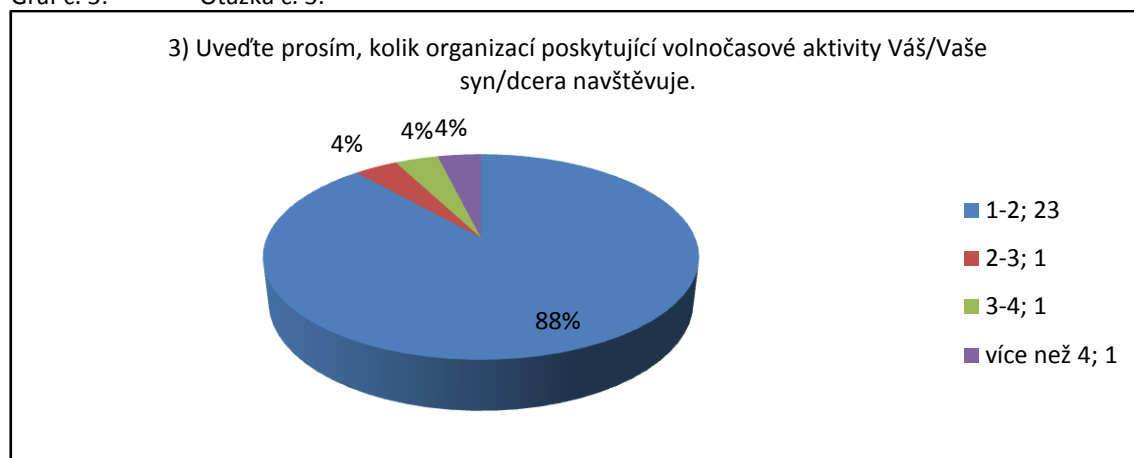
Zdroj: Vlastní analýza dat, 2013



**Otázka č. 3.** – Uveďte prosím, kolik organizací poskytujících volnočasové aktivity Váš/Vaše syn/dcera navštěvuje.

Celkový počet respondentů, kteří na tuto otázku odpověděli je **26**. Nejvíce respondentů označilo první odpověď, tedy že jejich syn nebo dcera navštěvuje **1-2 organizace**, tuto možnost zvolilo **23** respondentů. Zbylé 3 odpovědi, vždy shodně, označil pouze 1 respondent.

Graf č. 3: Otázka č. 3.



Zdroj: Vlastní analýza dat, 2013

**Otázka č. 4.** - Má Váš/Vaše syn/dcera prostor pro trávení volného času v domácím prostředí?

Na tuto otázku odpovědělo celkem **51 respondentů**. Shodně všech **51** respondentů zvolilo možnost **Ano**. Jejich syn nebo dcera tedy má prostor pro trávení volného času v domácím prostředí. Odpověď Ne nezvolil žádný respondent.

Graf č. 4: Otázka č. 4.

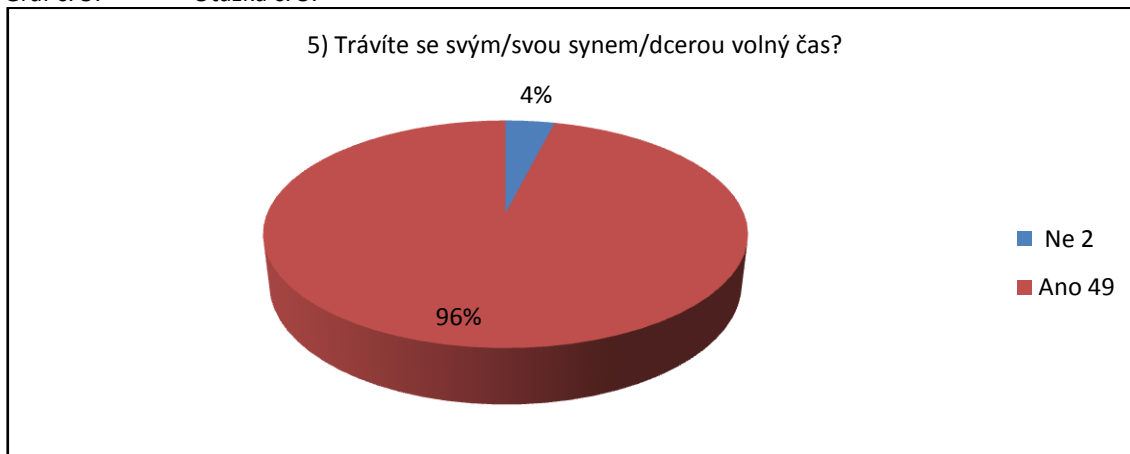


Zdroj: Vlastní analýza dat, 2013

**Otázka č. 5. – Trávíte se Svým/Svou synem/dcerou volný čas?**

Na otázku č. 5 odpovědělo celkem **51 respondentů**. Odpověď **ne**, se svým synem/dcerou volný čas netrávím, zvolili pouze **2** respondenti. Odpověď **Ano** označilo **49** respondentů.

Graf č. 5: Otázka č. 5.

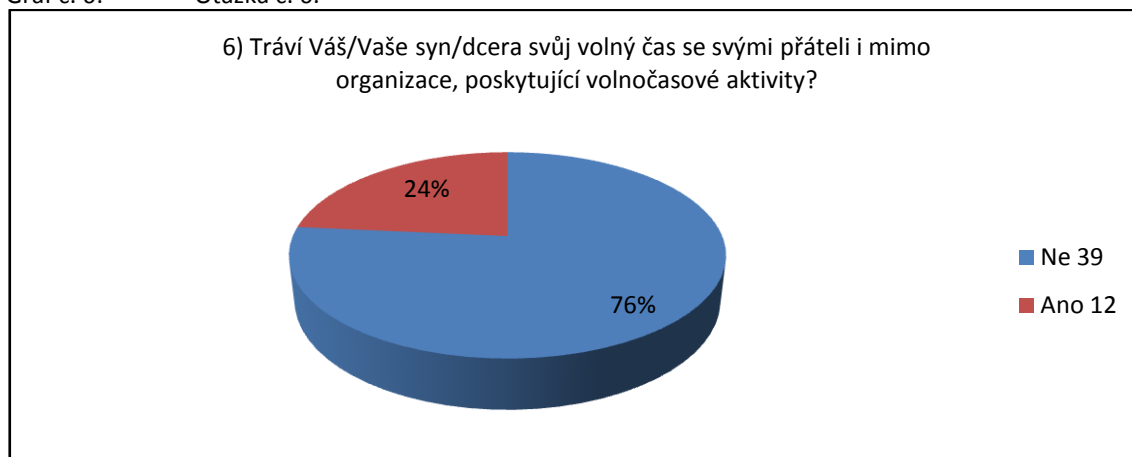


Zdroj: Vlastní analýza dat, 2013

**Otázka č. 6.** – Tráví Váš/Vaše syn/dcera svůj volný čas s přáteli i mimo organizace poskytující volnočasové aktivity?

Na otázku odpovědělo celkem **51 respondentů**. Variantu **Ne** netráví, zvolilo **39** respondentů, odpověď **Ano** zvolilo **12** respondentů.

Graf č. 6: Otázka č. 6.

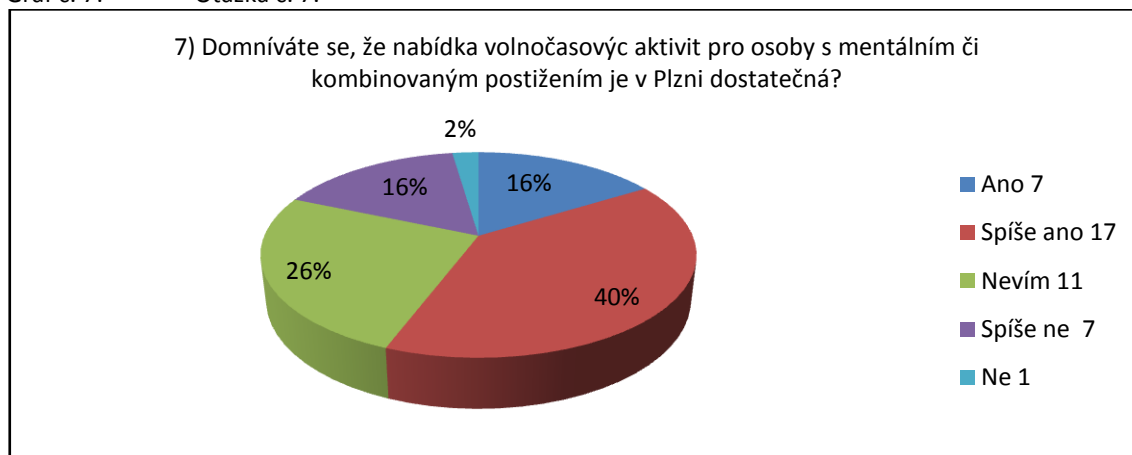


Zdroj: Vlastní analýza dat, 2013

**Otázka č. 7.** – Domníváte se, že nabídka volnočasových aktivit pro osoby s mentálním a kombinovaným postižením je dostatečná?

Celkem odpovědělo **43 respondentů**, **8** respondentů tuto otázku nechalo **bez odpovědi**. Odpověď **Ano** zvolilo **7** respondentů, **Spíše ano** odpovědělo **17** respondentů, **Nevím** odpovědělo **12** respondentů. Odpověď **Spíše ne** zvolilo **7** respondentů a odpověď **ne** zvolil **1** respondent.

Graf č. 7: Otázka č. 7.

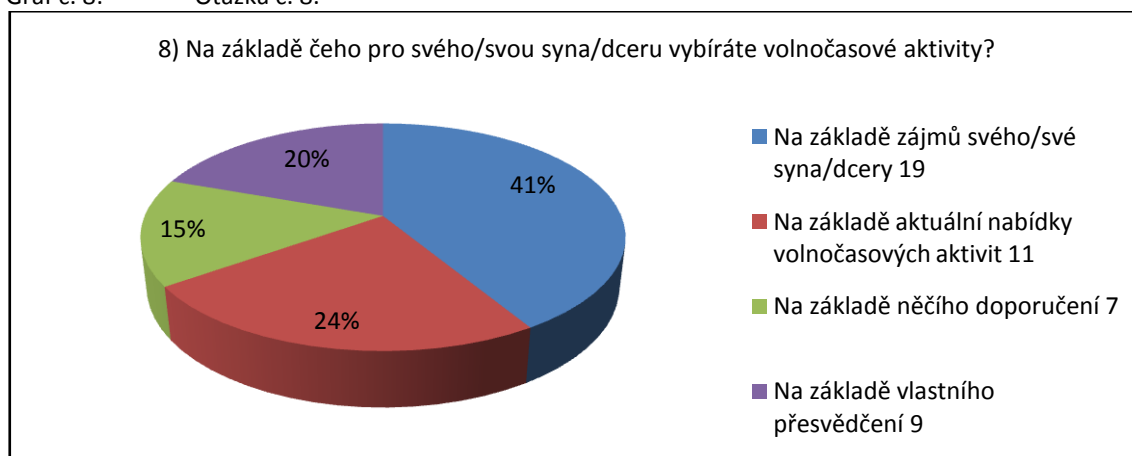


Zdroj: Vlastní analýza dat, 2013

**Otázka č. 8.** – Na základě čeho pro svého/svou syna/dceru vybíráte volnočasové aktivity?

**Celkový počet respondentů**, kteří odpověděli, je **46. 5** respondentů **neoznačilo žádnou odpověď**. Odpověď **Na základě zájmů svého/své syna/dcery** zvolil největší počet respondentů, a to **19**. Odpověď **Na základě aktuální nabídky** volnočasových aktivit vybralo **11** respondentů. **Na základě něčího doporučení** zvolilo nejméně respondentů, tedy **7**. A poslední nabízenou možnost **Na základě vlastního přesvědčení** zvolilo **9** respondentů.

Graf č. 8: Otázka č. 8.



Zdroj: Vlastní analýza dat, 2013

**Otázka č. 9.** – Myslíte si, že v Plzni nějaká volnočasová aktivita pro osoby s mentálním či kombinovaným postižením chybí?

Celkový počet respondentů, kteří na otázku odpověděli je **51**. Odpověď **Ano** zvolili **2** respondenti, odpověď **Spíše ano** zvolilo **12** respondentů. Největší počet respondentů **27** zvolilo odpověď **Nevím**. U odpovědi Nevím autorka práce našla často připsanou poznámku „*neznám kompletní nabídku volnočasových aktivit*“. Odpověď **Spíše ne** označili **4** respondenti a odpověď **ne** zvolilo **6** respondentů.

Graf č. 9: Otázka č. 9.



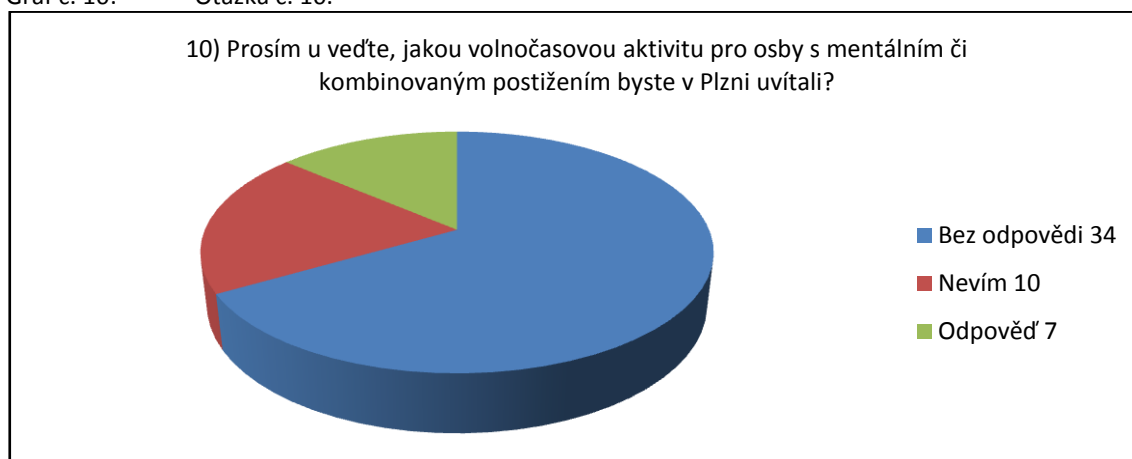
Zdroj: Vlastní analýza dat, 2013

**Otázka č. 10.** – Prosím uveďte, jakou volnočasovou aktivitu pro osoby s mentálním či kombinovaným postižením byste v Plzni uvítal/uvítala?

Otázku celkem zodpovědělo **17 respondentů**. **34** respondentů nechalo otázku **bez odpovědi**, **10** respondentů odpovědělo, že **neví** a pouze **7** respondentů **odpovědělo**. Jejich odpovědi byly následující. **R1**: „konkrétně pro svého syna bych uvítala muzikoterapii – pásmo písniček, říkadel, tanečků, setkání s hudebními nástroji, Orffovi nástroje atd.“, **R2**: „relaxační a rehabilitační cvičení“, **R3**: „nějaký sportovní kroužek“, **R4**: „společné sportování dle zdravotního postižení a možností klientů, výlety na kolech, turistika, jízda na koních, společné návštěvy kina, divadel, výstavy“, **R5**: „různé aktivity s dobrovolníky z organizace TOTEM (je to jen pro mladší klienty)“, **R6**:

„sportovní zaměření – co zvládnou tyto osoby, případně kroužky jednoduchého zaměření na počítači“, **R7**: „turistický oddíl“.

Graf č. 10: Otázka č. 10.

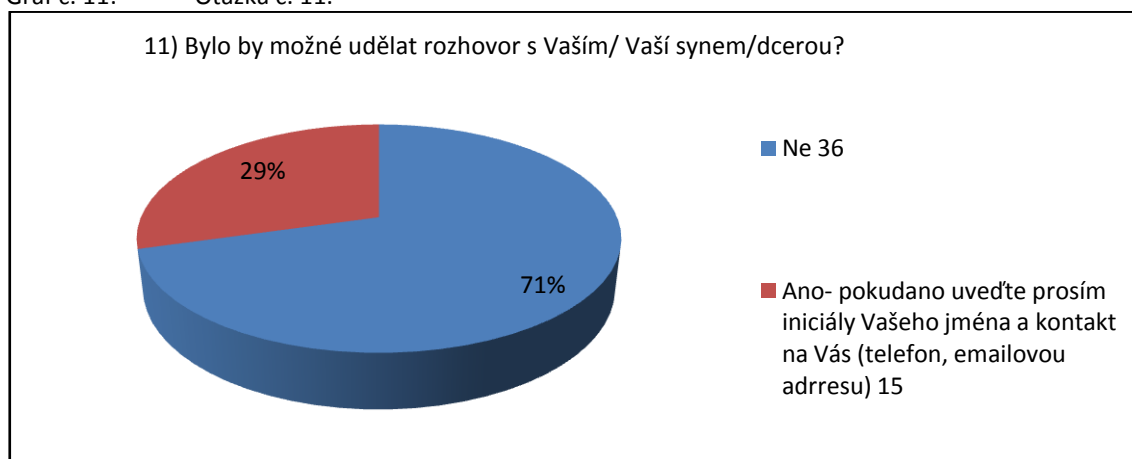


Zdroj: Vlastní analýza dat, 2013

**Otázka č. 11.** – Bylo by možné udělat rozhovor s Vaším/Vaší synem/dcerou?

Na danou otázku odpovědělo celkem **51 respondentů**. **36** respondentů odpovědělo **Ne**, autorka práce se v dotaznících velmi často u této odpovědi setkala s poznámkou **Ne**, autorka práce se v dotaznících velmi často u této odpovědi setkala s poznámkou syn/dcera špatně mluví, syn/dcera řeč neovládá. S rozhovorem **souhlasilo** celkem **15** respondentů.

Graf č. 11: Otázka č. 11.



Zdroj: Vlastní analýza dat, 2013

## 5.2 VYHODNOCENÍ ROZHOVORŮ

Rozhovorů se účastnilo celkem 5 respondentů, které autorka práce vybrala na základě výsledků dotazníkového šetření. Rozhovory probíhaly od poloviny ledna do poloviny února, vždy na místech, která respondenti sami navrhli. Respondenty, se kterými se rozhovory uskutečnily, byly osoby s mentálním či kombinovaným postižením. Rozhovor byl členěn do třech oblastí. Přičemž poslední závěrečná oblast nechávala prostor především pro vyjádření respondenta.

### 5.2.1 VOLNÝ ČAS TRÁVENÝ V ZAŘÍZENÍ POSKYTUJÍCÍ VOLNOČASOVÉ AKTIVITY

V rámci této výzkumné oblasti se autorka prostřednictvím rozhovorů snažila zjistit především to, zda respondenti, tedy osoby s mentálním a kombinovaným postižením, nějaké takové zařízení navštěvují, jak často, co tam dělají a zda tam mají přátele.

Na otázku, zda nějaké takové zařízení navštěvují, všech 5 respondentů odpovědělo kladně. Jeden z respondentů odpověděl takto: „No chodím na ty kroužky.“ Jiný zase takto: „No na kroužky ve Skvrňanech.“

V další otázce se autorka práce snažila zjistit něco víc o navštěvovaných aktivitách. Zde se autorce dostalo velmi vyčerpávajících odpovědí od všech 5 respondentů. Jeden z respondentů odpověděl například takto: „Chodím do Ty a Já. Tam jsou kroužky pro postižené děti, které jsou na vozíčku. Chodím tam na keramiku, kreslení zpívání a tanečky. Zpíváme tam a vystupujeme a děláme tam takové různé výrobky, to si můžeme vzít domu a pak to někomu dát. Na hudební kroužek chodím vždy v pondělí od půl 2, v úterý mám kreslení od půl 2 a hned potom keramiku, no a na ty tanečky chodím ve středu od půl 3. A potom taky chodím do Jdeme dál, tam se učím hodiny. Tam chodím v pondělí od 10.“ Jiný dotazovaný uvedl takovouto vyčerpávající odpověď: „No já na ty kroužky chodím v pondělí, úterý a ve čtvrtek. Na ten každý den, je tam jiná paní učitelka, někdy je tam Alenka, někdy je tam paní učitelka Jitka. Děláme tam s barvičkami na sklo, zrovna teď tam máme takové namalované sklenice od vína. Potom

tam vyrábíme květničky a skleničky. Potom tam děláme takové košíky, to nám koupily, takovou vyřezávanou podložku, to se musí jako hodně namáčet a jde to strašně pomalu, ale moc mě to baví, je to takové nové. A občas tam zkoušíme taky něco uvařit. Třeba jsme dělali před Vánoci perníčky. Jinak to, teď zrovna batikujeme skleničky a potom bychom měli dělat nějaký pouzdra na klíče a dárečky, jako klukům k Valentýnu. A vlastně taky chodím ještě do Vlaštovky. Tam vyrábíme přáníčka na Vánoce, Velikonoce a tak. A taky jezdíme na výlety. Do Vlaštovky chodím ve čtvrtek. A taky jsem chodila ještě do Človíčka, jenže potom mi bylo 40 a maminka mě musela dát pryč. A taky jsem chodila do Zkusme to, tam se mi to moc líbilo, to jsme třeba chodili na bowling, jenže ty holky se, pak nestíhali učit do školy, tak od toho daly ruce pryč. To je škoda.“

Prostřednictvím třetí otázky autorka zjišťovala, zda mají respondenti na kroužcích nějaké přátele. I zde se jí ve všech pěti případech dostalo kladných odpovědí. Odpovědi zněly například takto: „Jo tam mám plno kamarádů. Elišku, potom tam mám Jardu, to je ten nový kluk. A potom přišla ta Helena, to je taky moje kamarádka. A na tom malování mám takového hodného kamaráda, vždycky mi dává sušenku.“ „Já tu mám nejradši Tondu, jako kamarádím se i s ostatními, ale jeho mám nejradši.“

U všech třech otázek se autorce dostalo kladných odpovědí. Především díky druhé otázce, při které se respondenti velmi rozpovídali, se autorce dostalo mnoha informací. Kroužků respondenti navštěvují hned několik, většinou 2 – 3x týdně. Všichni respondenti také shodně odpověděli, že na kroužcích přátele mají.

### **5.2.2 VOLNÝ ČAS TRÁVENÝ V DOMÁCÍM PROSTŘEDÍ**

Prostřednictvím této výzkumné oblasti autorka zjišťovala, jak osoby s mentálním a kombinovaným postižením tráví svůj volný čas v domácím prostředí. Jaké jsou jejich oblíbené činnosti, zda svůj čas tráví s rodinnými příslušníky a zda se setkávají se svými přáteli.



Na otázku, jak tráví respondenti svůj volný čas doma a co rádi dělají, se autorce práce dostalo téměř podobných odpovědí. Většinou se jejich aktivity nelišily od aktivit zdravých lidí. Především se jednalo o poslech hudby, sledování televize, hraní her a malování. „No já si doma nejradši maluji, potom se třeba taky koukám na televizi nebo třeba hraju nějaké hry.“ „Když jsem doma, tak si rád pouštím rádio a poslouchám písničky, nebo si něco vyrábím a taky někdy rád maluju. A ještě si taky rád prohlížím knížky nebo nějaké ty časopisy.“ Z odpovědí autorku práce zaujaly především dvě odpovědi, kdy jeden respondent má zálibu ve vlacích. „Mám rád vlaky, tak si o nich prohlížím knížky. Na počítači si taky rád prohlížím vlaky, to si třeba najdu vlaky, co jedou z Prahy a tak.“ Druhá respondentka se autorce svěřila, že vyrábí knihu. „Vyrábím takovou knížku. Píšu do ní text a potom to sešívám sešíváčkou.“

Ve druhé otázce této výzkumné oblasti se autorka ptala, zda respondenti tráví svůj čas například s rodiči či sourozenci. Ve třech případech se jí dostalo kladných odpovědí, že ano. „Jo třeba pomáhám mamince s něčím, nebo chodíme na procházky, nebo spolu hrajeme různé hry třeba tu hru, tu Člověče, nezlob se. A když je třeba hezké počasí, tak chodíme někam na výlet.“. Další respondent odpověděl následovně: No s tatínkem jsme jezdili na výlety, dokud byl živ. Teď už jen s maminkou. S maminkou cestujeme po různých městech v České republice. Potom jsme taky byli v Tunisu a v Turecku.“ Ve dvou případech respondenti odpověděli spíše záporně. „No to ani ne. Jen třeba, když k nám přijede sestra s dětmi, tak jí pomáhám s hlídáním.“ „Máme doma pejska a s tím si nejradši hraju. Hladím ho, krmím ho, pomáhám mamince se o něj starat. Jinak jsem spíš raději sám.“

V poslední otázce této výzkumné oblasti autorka práce zjišťovala, zda se respondenti vídají se svými přáteli. Ve dvou případech se autorce dostalo kladných odpovědí, že se se svými přáteli vídají. Zajímavé bylo zjištění, že v obou případech zmínili respondenti jako místo setkání Kavárnu Kačabu, která slouží jako pracovní rehabilitace pro osoby s postižením. „Jo to vídám. Ráda chodím do Kačaby, tam se vídám se svými kamarády, vždy tak jednou za 14 dní.“ „Někdy se scházíme třeba v Kačabě, tam hrajeme hry a je

to tam takové pěkné.“ Ve zbylých třech případech se autorce dostalo záporných odpovědí. Respondenti uvedli, že se se svými přáteli setkávají jen prostřednictvím kroužků. Ne já to mám takhle, oni kamarádi sice se mnou mluví, ale oni bydlí v jiné části Plzně a to je daleko, takže se scházíme jen na těch kroužcích.“

Prostřednictvím druhé výzkumné oblasti si autorka vytvořila obraz o tom, jak lidé s mentálním a kombinovaným postižením tráví svůj volný čas v domácím prostředí. Jejich způsob trávení volného času se nijak zvlášť neliší od způsobu trávení volného času zdravých lidí. Snad jen co se týče setkávání s přáteli. Zde autorka práce vysledovala, že jsou v tomto ohledu svým postižením limitováni a nemají takové možnosti se stýkat s přáteli.

### **5.2.3 DALŠÍ MOŽNOSTI TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU**

Poslední výzkumná oblast se zabývala dalšími možnostmi trávení volného času. Autorka se zároveň snažila v této části ponechat prostor respondentům, zda ještě oni sami chtějí něco dodat.

Na otázku, zda respondenti chtějí navštěvovat nějaký další kroužek, či mají zájem ještě o nějakou aktivitu, se autorce dostalo 5 shodných odpovědí. „Žádný jiný kroužek už bych navštěvovat nechtěl, už toho mám hodně.“ „Zatím ne, protože toho mám tolik, že nevím co dřív.“ Z odpovědí vyplývá, že respondenti se cítí již dost vytížení.

Poslední otázka ponechávala prostor pro závěrečné vyjádření respondentů, zda ještě něco chtějí dodat. Ve čtyřech odpovědích zaznělo, že ne. „Ne nechci nic dodat.“ „Už nemám, co říct, už jsem řekl asi tak nějak všechno.“ Pouze jedna respondentka autorce vyjádřila své přání, co ještě by se ráda naučila. „No hlavně bych se chtěla naučit ještě plést, protože maminka má rozpleteno plno svetrů a teď už na to nemá moc čas a já bych se to chtěla naučit kvůli ní, abych to mohla všechno doplést.“

Z poslední výzkumné oblasti vyplývá, že respondenti jsou spokojeni se svým využitím volného času a cítí, že již toho mají mnoho a o další aktivity zájem nejeví. Ani prostor,

který jim autorka ponechala pro další vyjádření, respondenti nevyužili. Ale jelikož rozhovory byly vyčerpávající a autorka práce díky nim získala velké množství informací, je absence dalšího vyjádření pochopitelná.

### 5.3 VYHODNOCENÍ ANALÝZY DOKUMENTŮ

Před započítáním samotné analýzy dokumentů si autorka práce zvolila 6 hodnotících kritérií, na základě kterých analýzu dokumentů provedla.

#### STANOVENÁ KRITÉRIA:

1. **Bezbariérovost** - Vzhledem k tomu, že se autorka zaměřila na volnočasové aktivity pro osoby s mentálním a kombinovaným postižením, vnímá bezbariérovost jako základní kritérium. Pokud by zařízení kritérium nesplňovalo, nemohly by nabízené aktivity tyto osoby využívat.
2. **Cena** - Autorka práce se také zaměřila na informaci, zda jsou volnočasové aktivity placené, nebo zda jsou poskytované zdarma. Cena zajisté hraje důležitou roli. Rodiče osob s mentálním či kombinovaným postižením se rozhodují dle toho, zda mají dostatek financí na placení těchto volnočasových aktivit, a také kolik takových aktivit si mohou dovolit zaplatit.
3. **Věková hranice** - Věkovou hranici považovala autorka za velmi důležitou zejména z pohledu osob s mentálním a kombinovaným postižením. Pokud byly tyto osoby delší dobu zvyklé navštěvovat nějaký kroužek a po dosažení určitého věku již nemohou, ne vždy snášejí tento přechod dobře.
4. **Provoz v měsících červenec až srpen** - Provoz v měsících červenec až srpen autorka práce také považovala za významné kritérium. Často organizace, které volnočasové aktivity poskytují, fungují na podobném principu jako školská zařízení, tedy jsou uzavřena v době letních prázdnin. A ti, kteří je v průběhu roku navštěvují, nemají v těchto měsících žádný program.

5. **Počet nabízených aktivit** - Zde se autorka práce zaměřila na to, zda zkoumaná organizace poskytuje více kroužků, nebo se jedná pouze o jednu aktivitu.
6. **Časové rozpětí nabízených aktivit** - Časové rozpětí nabízených aktivit je důležité z toho pohledu, zda je možné organizaci navštívit pouze na určitý počet hodin, nebo organizace poskytuje ucelený celodenní program vyžadující celodenní přítomnost klienta.

Do analýzy dokumentů byly zahrnuty dokumenty 9 organizací, které poskytují volnočasové aktivity pro osoby s mentálním a kombinovaným postižením. Konkrétně se jednalo o následující organizace: Denní stacionář Človíček – program pro děti a mládež a program pro mládež a dospělé, občanské sdružení Ty a Já, denní stacionář Jitřenka, program Jdeme dál, hipocentrum Jitřenka a občanské sdružení Motýl, kde se jednalo o terapeutické dílny, odpolední zájmové kroužky a projekt Vlnka. Dokumenty, které autorka práce analyzovala, byly propagační materiály, výroční zprávy a webové stránky.

Tabulka č. 2: Výsledky analýzy dokumentů

Hodnotící kritéria	Výsledky		
<b>Bezbariérovost</b>	Ano	Ne	Dokumenty tuto informaci neobsahovaly
	7	1	0
<b>Cena</b>	Služba je placená	Služba je zdarma	Dokumenty tuto informaci neobsahovaly
	8	1	0
<b>Věková hranice</b>	Ano	Ne	Dokumenty tuto informaci neobsahovaly
	8	1	0
<b>Provoz v měsících červenec až srpen</b>	Ano	Ne	Dokumenty tuto informaci neobsahovaly
	2	3	4
<b>Počet nabízených aktivit</b>	Více nabízených aktivit	Pouze jedna nabízená aktivita	Dokumenty tuto informaci neobsahovaly
	9	0	0
<b>Časové rozpětí nabízených aktivit</b>	Celodenní program	Jednotlivé kroužky	Dokumenty tuto informaci neobsahovaly
	4	5	0

Zdroj: Vlastní analýza dat, 2013

Prvním hodnotícím kritériem byla bezbariérovost. V sedmi případech poskytovatelé volnočasových aktivit bezbariérovost nabízejí, ve dvou případech se jednalo pouze o částečnou bezbariérovost a v jednom případě bezbariérovost nebyla vůbec. V případě, že poskytovatelé nabízejí volnočasové aktivity, jak pro osoby s mentálním, tak i s kombinovaným postižením, měla by být bezbariérovost naprostou samozřejmostí.

Druhým kritériem byla cena poskytovaných aktivit. V osmi případech byla služba placená, v jednom případě se jednalo pouze o příspěvek na stravu, nikoli za službu a v jednom případě je poskytovaná služba zcela zdarma. Fakt, že 8 z 9 služeb je placených je jistě důležité hledisko, kolik takových volnočasových aktivit si může rodina dovést zaplatit pro dítě s postižením.

Věková hranice se vyskytovala v osmi případech. Pouze jedna služba byla poskytována bez věkového omezení. Autorka práce sice rozumí důvodu, z jakého si poskytovatelé stanovují věkové hranice, jistě nemohou poskytovat stejné aktivity dětem a dospělým, ale zároveň se domnívá, že od určitého věku by již takové věkové omezení být nemuselo.

Co se týče provozu v měsících červenec - srpen, zde autorka práce zjistila, že pouze ve dvou případech jsou zařízení otevřená i v letních měsících. Ve třech zařízeních mají přes letní prázdniny zavřeno a ve čtyřech případech dokumenty použité při analýze tuto informaci vůbec neobsahovaly. Na jednu stranu může v letních měsících docházet k tzv. „okurkové sezóně“ (o nabízené aktivity není přílišný zájem). Ale sama autorka práce zjistila, že rodiče osob s postižením by provoz v měsících červen – srpen uvítali. Autorka hovořila na toto téma s rodiči postižených osob. Bylo jí sděleno, že dotazované problematika uzavření zařízení v průběhu letních měsíců mrzí. Přes letní prázdniny nemají jejich potomci možnost setkávat se se svými přáteli a zároveň jim chybí pravidelný program.

Velmi pozitivní jsou výsledky u hodnotícího kritéria č. 5, kdy ve všech devíti případech zařízení poskytují více aktivit. Převážně se jednalo o různé druhy kroužků, ale i v rámci

celodenního programu byly nabízené aktivity velmi bohaté a různorodé. Přes ranní uvolňovací cviky, dopolední malování (či nějaká jiná ruční výroba) až po odpolední vycházky do okolí.

Posledním hodnotícím kritériem bylo časové rozpětí nabízených aktivit. Ve čtyřech případech zařízení poskytují celodenní program, tudíž je klientova přítomnost vyžadována po celý den. V pěti případech se jednalo o kroužky provozované v různé hodiny během dne, tudíž si klient mohl vybrat pouze jednotlivé kroužky a v danou hodinu přijít.

Dle mínění autorky je dobré, že mají osoby s postižením na výběr a mohou navštěvovat, jak jednotlivé kroužky, tak se účastnit celodenních aktivit, které jsou poskytovány zejména ze stran denních stacionářů.

## 6 SHRnutí PRAKTICKÉ ČÁSTI

Hlavním výzkumným cílem bylo zjistit, jak lidé s mentálním a kombinovaným postižením využívají svůj volný čas. Tento hlavní výzkumný cíl zahrnoval tři dílčí výzkumné cíle. Naplnit stanovené cíle se autorka snažila pomocí tří předem stanovených výzkumných metod.

První výzkumnou metodu, kterou autorka zvolila, byl dotazník. Dotazníkového šetření se účastnilo celkem 51 respondentů, kterým byl tento dotazník předložen. Jedna z otázek v dotazníku zjišťovala, zda respondent souhlasí s poskytnutím rozhovoru svého syna či dcery. Rozhovor byl druhou výzkumnou metodou. S rozhovorem souhlasilo 15 respondentů. Na základě této skutečnosti vybrala autorka 5 respondentů, se kterými rozhovor uskutečnila. Poslední použitou metodou byla analýza dokumentů. Pro tuto analýzu si autorka zvolila 9 zařízení, která poskytují volnočasové aktivity pro osoby s mentálním a kombinovaným postižením. Dokumenty, které autorka použila, byly propagační materiály, výroční zprávy a webové stránky vybraných organizací.

První dílčí výzkumný cíl zjišťoval informace ohledně volnočasových aktivit. Především to, jaké volnočasové aktivity a v jaké míře jsou využívány lidmi s mentálním a kombinovaným postižením v zařízeních, které tyto aktivity nabízejí. Z výzkumu vyplývá, že polovina dotazovaných nějakou takovouto organizací navštěvuje zhruba 2 – 3 krát týdně. Většinou se jedná o jednu až dvě organizace. Nejčastěji se jedná o různé kroužky malování, kroužky rukodělných činností, vaření a podobné. Z výzkumu také vyplývá, že provozované volnočasové aktivity jsou pro tyto jedince důležité i z hlediska přátelských vztahů.

Druhý výzkumný cíl sledoval využívání volného času osobami s mentálním a kombinovaným postižením v domácím prostředí. Zde autorka neshledala žádné značné rozdíly, mezi trávením volného času osob s postižením a zdravých osob. Nejčastější aktivity, které lidé realizují doma, jsou četba, poslech hudby, malování, sledování TV a počítač. Autorka práce spatřuje jediný možný rozdíl, který se týká trávení volného času

s přáteli. Z výzkumu vyplývá, že v domácím prostředí lidé s postižením tráví svůj čas především s rodinnými příslušníky a s přáteli se setkávají převážně při volnočasových aktivitách v organizacích.

Třetí výzkumný cíl zjišťoval, zda existují nějaké volnočasové aktivity, které lidem s mentálním a kombinovaným postižením v Plznichybí. Na otázku, kterou aktivitu by pro svého syna či dceru uvítali, odpovědělo pouze sedm dotazovaných. I přes nízký počet respondentů se tito shodují, že by se mělo jednat o aktivitu sportovně zaměřenou. Toto zjištění je zajímavým podnětem pro budoucí možný výzkum. Rodiče by rovněž uvítali nějaké aktivity s dobrovolníky, které by byly směřovány pouze na mladší věkové kategorie. Z analýzy dokumentů vyplynulo, že nabídka volnočasových aktivit je poměrně pestrá. Jediné možné úskalí spočívá ve skutečnosti, že jen málo organizací funguje i o letních prázdninách. Z některých dostupných dokumentů není tato informace o provozu vůbec patrná.

Co se týče doporučení pro praxi, má autorka práce hned několik bodůk zamyšlení. Zajisté by bylo vhodné do budoucna zpracovat přehled nabídky volnočasových aktivit pro osoby s mentálním a kombinovaným postižením. Tento přehled by sloužil pro lepší orientaci. Autorka práce vnímá tuto problematiku jako dobrý námět pro další výzkum. Za zamyšlení by rovněž stálo, zda by více organizací realizující volnočasové aktivity nemohlo rozšířit svůj provoz i na období letních prázdnin. Lidé s mentálním a kombinovaným postižením tyto organizace nevnímají pouze jen jako místo, kde provozují nějaké aktivity. Především je vnímají jako místo, kde se mohou setkávat se svými přáteli. Jako poslední bod, který autorka považuje za důležitý, je podílení se dobrovolníků na vytvoření vhodných sportovních či turistických kroužků.



## ZÁVĚR

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, jak využívají svůj volný čas lidé s mentálním a kombinovaným postižením. Tento hlavní výzkumný cíl v sobě zahrnoval ještě tři dílčí výzkumné cíle, které jsem se snažila pomocí této práce naplnit.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části práce jsem se zaměřila na mentální a kombinované postižení, jejich definice, dělení a možné příčiny vzniku. Dále jsem se věnovala vymezení volného času, jeho kvalitě a také volnočasovým aktivitám. V neposlední řadě jsem se také zaměřila na sociální služby pro osoby s mentálním a kombinovaným postižením. Jednalo se zejména o služby, díky kterým mohou tito lidé smysluplně trávit svůj volný čas.

V praktické části jsem se snažila vymezit výzkumný problém, představit použité výzkumné metody, vymezit výzkumný soubor a prostřednictvím výzkumu samotného především naplnit cíle práce. V závěru praktické části jsem se podrobně věnovala získaným informacím, jejich analýze a zpracování. Na základě získaných informací se mi celkem zdárně podařilo splnit všechny předem stanovené cíle.

Cílová skupina lidí s mentálním a kombinovaným postižením, jak jsem již zmínila v úvodu, je mi velmi blízká a mám s ní zkušenosti díky lektorování ve večerní škole. Zasluhou této práce jsem danou cílovou skupinu mohla ještě lépe poznat a dovědět se, jak tito lidé tráví svůj volný čas. Zřejmě nejzásadnějším zjištěním pro mě je fakt, že tito lidé jsou vděční za možnost navštěvovat různé kroužky a dělat to, co je baví. Tyto kroužky jsou pro ně především místem, kde se setkávají se svými přáteli. Jak každý z nás zajisté ví, přátelé jsou nepostradatelnou součástí života každého z nás, a to bez rozdílu.

**SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ****SEZNAM LITERATURY**

1. HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2011, 239 s. ISBN 978-80-262-0030-7.
2. HAMBÁLEK, Vladimír. *Úvod do volnočasových aktivit s klientskými skupinami sociální práce*. Vyd. 1. Bratislava: Občianske združenie Sociálna práca, 2005, 79 s. Sociálna práca - sociálna politika. ISBN 80-891-8511-8.
3. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-736-7040-2.
4. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.
5. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2007, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
6. LUDÍKOVÁ, Libuše. *Kombinované vady*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005, 140 s. ISBN 8024411547.
7. MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 351 s. ISBN 80-736-7002-X.
8. MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4
9. Odbor sociálních služeb MMP. *Katalog poskytovatelů sociálních služeb v Plzni*. Plzeň: Nava tisk, 2011, 192 s.
10. PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2008, 221 s. ISBN 978-80-7367-423-6.
11. PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum, 2007, 270 s. ISBN 978-80-7184-569-0.
12. PIPEKOVÁ, Jarmila. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 3. přeprac. a rozš. vyd. Editor Jarmila Pipeková. Brno: Paido, 2010, 401 s. ISBN 978-807-3151-980.

13. REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 184 s. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.
14. RENOTIÉROVÁ, Marie a Libuše LUDÍKOVÁ. *Speciální pedagogika*. 2. vyd., dopl. a aktualiz. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004, 313 s. Učebnice (UP Olomouc). ISBN 80-244-0873-2.
15. SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika: prevence a diagnostika, terapie a poradenství, vzdělávání osob s různým postižením, člověk s handicapem a společnost*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 160 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4717-333.
16. ŠERÁK, Michal. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, 207 s. ISBN 978-80-7367-551-6.
17. ŠVARCOVÁ, Iva. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, 184 s. ISBN 80-717-8506-7.
18. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008, 870 s. ISBN 978-80-7367-414-4.
19. VALENTA, Milan. *Mentální postižení: v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 349 s. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4738-291.
20. MOTÝL o.s. *Výroční zpráva MOTÝL o.s.* Plzeň: Motýl o.s, 2011.

#### SEZNAM ELEKTRONICKÝCH ZDROJŮ

21. Diakonie ČCE [online]. © 2013 [cit. 2013-01-17]. Dostupné z: <http://www.diakonie.cz/o-diakonii/>
22. Hipocentrum Jitřenka [online]. © 2013 [cit. 2013-01-17]. Dostupné z: <http://www.jitrenka.info/>
23. Diakonie ČCE [online]. © 2013 [cit. 2013-01-17]. Dostupné z: <http://www.diakonie.cz/o-diakonii/nase-hodnoty/>
24. Občanské sdružení Ty a Já [online]. © 2013 [cit. 2013-01-17]. Dostupné z: <http://www.sdruzenityaja.cz/>
25. MOTÝL o.s. [online]. © 2013 [cit. 2013-03-05]. Dostupné z: <http://www.motyl-plzen.cz/projekt-modrasek/>

**RESUMÉ**

Bakalářská práce se zabývá tématem volného času a volnočasových aktivit u osob s mentálním a kombinovaným postižením na území města Plzně.

Cílem této práce je nalézt celkový pohled na tuto problematiku. Zjistit, jak lidé s tímto druhem postižením tráví svůj volný čas v prostředí organizací. Které volnočasové aktivity realizují v domácím prostředí a zda v Plzni nějaké volnočasové aktivity těmto lidem chybí.

Bakalářská práce je členěna do dvou částí, jedná se o teoretickou a praktickou část. Teoretická část se zabývá vymezením pojmu mentální a kombinované postižení, jejich členěním a příčinám vzniku. Dále se zde čtenář seznamuje s pojmy volný čas, kvalita volného času a s volnočasovými aktivitami. V závěru teoretické části je umístěna kapitola, která se zabývá sociálními službami pro osoby s mentálním a kombinovaným postižením, díky kterým mohou tito lidé trávit svůj volný čas.

Praktická část má za úkol čtenáře seznámit s výzkumným problémem, použitými výzkumnými metodami a výzkumným souborem. Dále získat prostřednictvím smíšeného výzkumu informace k naplnění hlavního výzkumného cíle a tří dílčích cílů.

**SUMMARY**

This bachelor thesis deals with topics "leisure time" and "leisure time activities" in connection with persons with mental impairment and combined impairment in the Plzeň city region.

The main goal of this bachelor thesis is to find out the general view about this problematics. To find out, how these people do spend their leisure time within organizations. Which leisure activities they carry out at home and which leisure activities are missing to those people.

This bachelor thesis is divided into two parts, theoretical part and practical part. Theoretical part deals with definition of concepts "mental impairment" and "combined impairment", their classification and their aetiologies. Furthermore, the reader will become familiar with concept "leisure time", "quality of leisure time" and "leisure time activities". At the end of the teoretical part, there is a chapter dealing with the social services for persons with mental impairment and combined impairment, thanks to them those people are able to realize their leisure time activities.

The main goal of the practical part is to familiarize the reader with the problem of the research, research methods and basic set for the research. It is also aimed to gather informations via mixed research, to fullfill the main objective of the research and three secondary objectives of the research.

**SEZNAM TABULEK A GRAFŮ****SEZNAM TABULEK**

TABULKA Č. 1: PŘEHLED PŘÍSTUPŮ, JAK DEFINOVAT POSTIŽENÍ .....	- 9 -
TABULKA Č. 2: VÝSLEDKY ANALÝZY DOKUMENTŮ .....	- 53 -

**SEZNAM GRAFŮ**

GRAF Č. 1: OTÁZKA Č. 1. ....	- 41 -
GRAF Č. 2: OTÁZKA Č. 2. ....	- 41 -
GRAF Č. 3: OTÁZKA Č. 3. ....	- 42 -
GRAF Č. 4: OTÁZKA Č. 4. ....	- 43 -
GRAF Č. 5: OTÁZKA Č. 5. ....	- 43 -
GRAF Č. 6: OTÁZKA Č. 6. ....	- 44 -
GRAF Č. 7: OTÁZKA Č. 7. ....	- 45 -
GRAF Č. 8: OTÁZKA Č. 8. ....	- 45 -
GRAF Č. 9: OTÁZKA Č. 9. ....	- 46 -
GRAF Č. 10: OTÁZKA Č. 10. ....	- 47 -
GRAF Č. 11: OTÁZKA Č. 11. ....	- 47 -

## **SEZNAM PŘÍLOH**

PŘÍLOHA Č. 1- DOTAZNÍK

PŘÍLOHA Č. 2 – STRUKTURA ROZHOVORŮ

## PŘÍLOHA Č. 1- DOTAZNÍK

Dobrý den, jmenuji se Eva Moulisová, studuji obor Sociální práce na Západočeské univerzitě. Chtěla bych Vás požádat o vyplnění následujícího dotazníku. Dotazník je zcela anonymní, údaje získané prostřednictvím dotazníku budou sloužit pouze pro účely výzkumu v rámci mé bakalářské práce. Má bakalářská práce se zabývá využíváním volného času u osob s mentálním a kombinovaným postižením. Mnohokrát Vám děkuji za Vaši spolupráci.

Eva Moulisová

1. Navštěvuje Váš/Vaše syn/dcera nějakou organizaci realizující volnočasové aktivity?  
 Ano  
 Ne
  
2. V případě, že Váš/Vaše syn/dcera takovou organizaci navštěvuje, uveďte prosím jak často.  
 1x týdně  
 2-3x týdně  
 3 x týdně a více
  
3. Uveďte prosím, kolik organizací poskytujících volnočasové aktivity Váš/Vaše syn/dcera navštěvuje.  
 1-2  
 2-3  
 3-4  
 Více než 4
  
4. Má Váš/Vaše syn/dcera prostor pro trávení volného času v domácím prostředí?  
 Ano  
 Ne
  
5. Trávíte se svým/svou synem/dcerou volný čas? Pokud ano, uveďte, jaké jsou Vaše nejčastější společné aktivity.  
 Ne  
 Ano



6. Tráví Váš/Vaše syn/dcera svůj volný čas se svými přáteli i mimo organizace poskytující volnočasové aktivity?

- Ne
- Ano

7. Domníváte se, že nabídka volnočasových aktivit v Plzni je dostatečná?

- Ano
- Spíše ano
- Nevím
- Spíše ne
- Ne

8. Na základě čeho pro svého/svou syna/dceru vybíráte volnočasové aktivity?

- Na základě zájmů svého/své syna/dcery
- Na základě aktuální nabídky volnočasových aktivit
- Na základě něčího doporučení
- Na základě vlastního přesvědčení

9. Myslíte si, že v Plzni nějaká volnočasová aktivita chybí?

- Ano
- Spíše ano
- Nevím
- Spíše ne
- Ne

10. Prosím uveďte, jakou volnočasovou aktivitu pro osoby s mentálním či kombinovaným postižením byste v Plzni uvítali?

---

---

---

11. Bylo by možné udělat rozhovor s Vaším/Vaší synem/dcerou?

- Ne
- Ano – pokud ano, uveďte prosím iniciály Vašeho jména a kontakt na Vás (telefon, emailovou adresu)

---

## PŘÍLOHA Č. 2 – STRUKTURA ROZHOVORŮ

Výzkumná oblast	Otázky
Volný čas trávený v zařízení poskytujícím volnočasové aktivity	1) Navštěvujete nějaký kroužek, je to tak?
	2) Povíte mi něco o tom kroužku? Co je to za kroužek, co tam děláte, jak často tam chodíte?
	3) Máte na kroužku nějaké přátele?
Volný čas trávený v domácím prostředí	1) Povíte mi, jak trávíte svůj volný čas doma? Co rád/a děláte?
	2) Trávíte svůj volný čas doma například se sourozenci, nebo s rodiči?
	3) Vídáte se s přáteli i mimo kroužek, který navštěvujete?
Další možnosti trávení volného času	1) Když se Vás úplně na závěr zeptám, je třeba ještě nějaký kroužek, který byste chtěl/chtěla navštěvovat?
	2) Je něco, co byste chtěl/a ještě dodat?